

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları : 19

ISSN 1303-5231

**DICLE ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

HAKEMLİ DERGİ

CİLT : IX

SAYI : 2

DIYARBAKIR - 2007

BASRALI MEŞHUR MUHADDİS YAHYÂ b. SAÎD el-KATTÂN'IN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Basrian Famous Traditionist Yahyâ B. Saîd al-Kattân's Place In The Science Of Hadith

Ramazan ÖZMEN*

Abstract

Yahyâ b. Saîd el-Kattân (198) one of the most famous traditionist who lived in the second age after hijrâ. He was from the atbâu't-tâbiîn generation. Yahyâ b. Saîd el-Kattân was born 120 (ah) in Basra and died 198 (ah) in there too. He accomplished his hadisth education in Basra. Yahyâ b. Saîd continued Şu'be's lectures throught twent years. However he visited centres of knowledge in his age like Baghdad, Macca and Kûfa to increase his hadith knowledge. His reputation derives from his achievements in the field of narrator critisizm (nakdu'r-ricâl). He is accepted the first traditionist who collected his statements connected with narrator critisizm. He is recognized as a rigid critic in the field of hadith and narrator critisizm.

Key Words: *Yahyâ b. Saîd el-Kattân, science of hadith, narrator critisizm, rigid critic.*

Giriş

Hadis târihinin erken dönemiyle ilgili araştırmalar oldukça önemlidir. Hicrî birinci asırda bir kısmı yazılı olarak, çoğunluğu ise sözlü olarak aktarılan rivayetler üzerinde, hicrî ikinci asırda yoğun bir ilmî faâliyet yürütülmüş ve dağınık vaziyette olan bu geniş hadis malzemesi tedvin edilmeye başlanmıştır. Hicrî ikinci asır, hadisin altın çağı olarak kabul edilen üçüncü asrın hazırlayıcısı olmak bakımından önemlidir.

Hicrî ikinci asırda hadis târihine damgasını vuran ve bu ilmin sistemleşmesinde önemli rol oynayan büyük muhaddisler yetişmiştir. Şu'be b. el-Haccâc (160), Abdülmelik b. Cureyc (150), Mâlik b. Enes (179), Sufyân es-Sevrî (161), Sufyân b. Uyeyne (198) ve el-Evzâî (157) gibi muhaddisler, bunlardan sadece birkaçıdır. Bizim bu çalışmada hadis ilmindeki yerini ortaya koymaya çalıştığımız Yahyâ b. Saîd el-Kattân (120-198) da hicrî ikinci asrın yetiştirmiş olduğu büyük muhaddislerden birisidir. Yahyâ b. Saîd, yukarıda bir kaçını zikrettiğimiz meşhur muhaddislere öğrencilik etmiş, kendisi de bu ilimde çok önemli yere sahip olan Ahmed b. Hanbel (241), Ali b. el-Medîni (234) ve Yahyâ b. Maîn (233) gibi üçüncü asrın şöhretli muhaddislerine hocalık yapmıştır. Etbâu't-tâbiîn neslinin en önemli simalarından olan Yahyâ b. Saîd'i hadis ilminde şöhrete ulaştıran esas mevzu, onun rical konusundaki ihtisası olmuştur. Her ne kadar daha önce başladığı kabul edilse de, ricâl tenkidciliği etbâu't-tâbiîn devrinde yeni bir aşamaya girmiştir. Bu dönemde İslâm coğrafyasının değişik bölgelerin-

*Ar. Gör. Dr., Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İlahiyât Fak. Hadis Ana Bilim Dalı. rozmen@yyu. edu. tr.

de cerh ve ta'dilde uzman muhaddisler yetişmiştir. Bu dönemde, daha önceki dönemlerden farklı olarak tenkide uğrayan râvîlerin sayısı artmış, buna paralel olarak da cerh ve ta'dil ilmi sistemleşmeye başlamıştır. Etbâu't-tâbiîn nesli, hadislerin derlenmesi ve muhafazasının yanı sıra, bu döneme kadar daha çok sözlü olarak yürütülen cerh-ta'dil faaliyetlerinin tedvini işini de üstlenmiştir. İşte bu çalışmanın konusu olan Yahyâ b. Saîd, bu alanda önemli çalışmalar yapmış ve cerh-ta'dil ile ilgili sözlerini tedvîn eden ilk muhaddis olmuştur.

Kaynaklarda Yahyâ b. Saîd'in hayatıyla ilgili ayrıntılı mâlumât bulmak mümkün değildir. Ancak biz bu çalışmada mevcut malzemeye dayanarak, onun hadis ilmindeki yeri ile ilgili genel bir tablo çizmeye çalışacağız.

A. YAHYÂ B. SAÎD el-KATTÂN'IN DOĞUMU HOCALARI VE ÖĞRENCİLERİ

1. Doğumu

Kaynaklarda tam adı, Yahyâ b. Saîd b. Ferrûh et-Temîmî el-Basrî Ebû Saîd el-Kattân el-Ahvel (v. 198)¹ olarak tespit edilen muhaddisimizin künyesi Ebû Saîd olup², pamuk ticaretiyle meşgul olduğu için 'el-Kattân' lakabı ile şöhret bulmuştur.³ Bundan dolayı olsa gerek, diğer Yahyâ'larla karışmaması için, nâdir de olsa bazı kaynaklarda Yahyâ b. Saîd dendikten sonra 'yani tâcir olan'⁴ şeklinde bir ek bilgi zikre-

¹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali, *Târîhu Bağdâd ev Medîneti's-Selâm*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, XIV/135; el-Mizzî, Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*, thk., Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Muessesetu'r-Risâle, I. bsk., Beyrût, 1413/1992, XXXI/329-330; ez-Zehabî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmî'n-Nubelâ*, thk., Şuayb el-Arnaûd, Muessesetu'r-Risâle, VII. bsk., Beyrût, 1410/1990, IX/175; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîri ve'l-A'lâm*, thk., Ömer Abdusselâm Tedmûrî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, I. bsk., Beyrût, 1411/1990, hicrî 191-200 yılları olaylarını ele alan cilt, s. 464 (Bu eser cilt numarası sistemine göre basılmadığı için, bundan sonraki atıflarda "191-200 olayları" ifadesi, cilt numarası yerine kullanılacaktır.); İbn Hacer, Şihâbuddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, I. bsk., Beyrut, 1404/1984, XI/191.

² Muslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Kiimâ ve'l-Esmâ*, thk., Abdurrahim Muhammed Ahmed el-Kaşkâvî, el-Câmiatu'l-İslâmiyye, I. bsk., Medîne, 1404, I/364; İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed Ebû Hâtîm el-Bustî, *Kitâbu Meşâhîri Ulemâi'l-Emsâr*, thk., Manfred Fleischhammer, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1959, s. 161.

³ es-Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî, *el-Ensâb*, thk., Abdulfettâh Muhammed el-Hulv, I. bsk., Beyrut, 1401/1981, X/184; İbnu'l-Esîr, İzzuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Cezerî, *el-Lubâb fi Tehzîbi'l-Ensâb*, Dâru Sâdir, Beyrut, trs., III/44; ayrıca bkz., el-Kuraşî, Muhyiddîn Ebû Muhammed Abdulkâdir b. Muhammed Ebu'l-Vefâ, *el-Cevâhiri'l-Mudîyye fi Tabakâti'l-Hanefiyye*, thk., Abdulfettâh Muhammed el-Hulv, Dâru Hicr, II. bsk., yy., 1413/1993, IV/289; es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Lubbu'l-Lubâb fi Tahrîri'l-Ensâb*, (Abbâs b. Muhammed b. Ahmed b. es-Seyyid Rıdvân el-Medenî'nin *Muhtasarı Fethi Rabbi'l-Erbâb bi mâ Ühmile fi Lubbi'l-Lubâb min Vâcibi'l-Ensâb* ile birlikte), thk., Muhammed Ahmed Abdulaziz-Eşref Ahmed Abdulaziz, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1411/1991, II/183.

⁴ Bkz., İbn Muflîh, Burhânuddîn İbrahim b. Muhammed, *el-Maksadu'l-Erşed fi Zikri Ashâbi'l-İmâm Ahmed*, thk., Abdurrahman b. Suleymân el-Useymin, I. bsk., Riyad, 1410/1990, II/27.

dilmektedir ki, bu da onun ticaretle uğraşmış olduğu hususunu daha da vuzuha kavuşturmaktadır. el-Ahvel nitelemesi ise, onun gözlerinin doğuştan şaşı olduğunu göstermektedir.

Etbâu't-tâbiîn neslinden olup⁵, kendi çağının imamı⁶ olarak kabul edilen Yahyâ b. Saîd el-Kattân, hicrî 120 yılının başlarında doğmuş olduğunu bizzat kendisi beyan etmektedir.⁷ Yahyâ el-Kattân'ın hicrî 120 yılında doğduğu hususunda onun biyografisine yer veren kaynakların büyük çoğunluğu ittifak halindedir.⁸

Kaynaklarda onun mevâlîden olduğu zikredilse de⁹, kendisinin bunu kabul etmediği de nakledilir. el-Hatîbu'l-Bağdâdî (463)'nin Yahyâ b. Maîn (233)'e dayandırdığı bir habere göre, Yahyâ b. Saîd el-Kattân 'hiç kimsenin üzerimde velâyet hakkı yoktur' diyerek, mevâlîden olduğunu kesin bir dille reddetmektedir.¹⁰

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın hayatının ayrıntıları ve âilesi hakkında kaynaklarda hemen hemen hiç bilgi yoktur. İbn Cemâa (773), halife Me'mûn döneminde ehl-i sünnet kelimcilerinden olduğunu ve Me'mûn'un meclisinde mu'tezileye mensup

⁵ İbn Mende, Muhammed b. İshâk b. Muhammed, *Şurûtu'l-Eimme*, thk., Abdurrahman Abdulcabbâr el-Furayvâî, Dâru'l-Muslim, I. bsk., Riyad, 1414, s. 60; ed-Dârakutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed, *Zikru Esmâi't-Tâbiîn ve men Ba'dehum*, thk., Bûrân ed-Danâvî ve Kemal Yûsuf el-Hût, Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, I. bsk., Beyrut, 1985, I/400; el-Hâkim en-Neysâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis*, thk., es-Seyyid Muazzam Huseyn, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, II. bsk., Beyrut, 1397/1977, s. 46; en-Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Luğât*, Dâru'l-Fikir, I. bsk., Beyrût, 1996, II/450.

⁶ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/139; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/339; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/465; a. mlf., *el-Kâşif fi Ma'rifeti men lehü Rivâyetun fi'l-Kutubi's-Sitte*, Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, thk., Muhammed Avvâme, I. bsk., Cidde, 1413/1992, II/366; a. mlf., *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/177.

⁷ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/135; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/341; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, hicrî 191-200 yılları olaylarını ele alan cilt, s. 464; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/192; ayrıca bkz., er-Rib'î, Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman b. Zebr, *Mevlidu'l-Ulemâ ve Vefeyâtuhum*, thk., Abdullah Ahmed Süleyman el-Hamd, Dâru'l-Âsime, I. bsk., Riyâd, 1410/1990, I/284; Halîfe b. Hayât, *Târîhu Halife b. Hayât*, thk., Ekrem Ziyâ el-Ömerî, Bağdat, 1396/1967, I/350.

⁸ Ancak bununla birlikte Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî (v. 597) onun doğum tarihi olarak -eğer müstensih veya baskı hatâsı değilse- 110 yılını (bkz., İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferc Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Müntezam fi Târîhi'l-Umem ve'l-Mulûk*, thk., Abdulkâdir Atâ, Mustafâ Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1412/1992, X/72), er-Rib'î (397) ise *Mevlidu'l-Ulemâ*'nın bir yerinde 120 yılını zikretmişken, eserinin başka bir yerinde (bkz., er-Rib'î, *Mevlidu'l-Ulemâ ve Vefeyâtuhum*, I/318) 134 tarihini vermektedir. Ancak bu tarihlendirmeler yanlış olsa gerektir.

⁹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/135; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/330; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/175; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm* hicrî 191-200 olayları/464; a. mlf., *el-Muktenâ fi Ser'di'l-Künâ*, thk., Muhammed Sâlih Abdulazîz el-Murâd, Matâbiu'l-Câmiati'l-İslâmiyye, Medine, 1408, I/270.

¹⁰ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/136; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/177.

kimselerle tartışıp onlara üstün geldiğini söylediği Abdullah b. Saîd et-Temîmî'nin¹¹, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın kardeşi olduğunu söylese de¹², İbn Hacer bunun doğru olmadığını, yani İbn Küllâb'ın Yahyâ b. Saîd'in kardeşi olmadığını, sadece isim ve nisbe benzerliği olduğunu ifade etmektedir.¹³

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın iki oğlunun ve iki torununun da hadis ilmi ile meşgul olduğunu görmekteyiz. Yahyâ'nın oğullarından Ebû Sâlih Muhammed b. Yahyâ b. Saîd el-Kattân el-Basrî (220)¹⁴; kendi babasından, İbn Uyeyne'den ve Dâvud b. Aclân'dan hadis rivâyet etmiş, kendisinden de oğlu Ahmed b. Muhammed ve Ebû Zûr'a hadis rivâyet etmiştir.¹⁵

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın torunu, Muhammed b. Yahyâ'nın oğlu, Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ b. Saîd (258) de hadis ilmi ile meşgul olmuş bir kimsedir. De-desinden ve başkalarından hadis rivâyet etmiş, İbn Mâce ve İbn Ebî Hatim de kendisinden rivâyette bulunmuşlardır. İbn Ebî Hâtim onun *sadûk* olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân da onu *es-Sikât*'ında zikretmiş ve *mutkan* olduğunu söylemiştir.¹⁶ Muhammed b. Yahyâ'nın diğer oğlu Sâlih b. Muhammed b. Yahyâ b. Saîd de aynı şekilde hadis râvîsi idi. İbn Hacer, onun makbûl birisi olduğunu söyler.¹⁷ Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın diğer bir oğlu ise, babası gibi Ebû Saîd künyeli Ahmed b. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dır. O da hem babası ve hem de kardeşi gibi hadis ilmi ile meşgul olmuş bir kimsedir.¹⁸

¹¹ İbn Cemâa'nın söz konusu ettiği bu şahıs, İbn Küllâb diye meşhur olan Ebû Muhammed Abdullah b. Saîd b. Küllâb el-Kattân el-Basrî (240)'dir. Bkz., bkz., Yavuz, Yusuf Şevki, *'İbn Küllâb'* md., DİA, XX/156-157.

¹² İbn Cemâa, Ebû Abdillâh Bedruddîn Muhammed b. İbrahim b. Sa'dillah, *İzâhu'd-Delîl fi Kat'i Huceci Ehli't-Ta'tîl*, thk., Vehbî Süleyman Gâvecî el-Elbânî, Dâru's-Selâm, I. bsk., Kâhire, 1410/1990, s. 22.

¹³ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, III/290. Bu konuda ayrıca bkz., Yavuz, Yusuf Şevki, *'İbn Küllâb'* md., DİA, XX/156-157. İbn Hacer'in beyanına göre, Fahrüddîn er-Râzî'nin babası Ziyâuddîn el-Hafîb, *Gâyetu'l-Merâm fi İlmi'l-Kelâm* adlı eserinde İbn Küllâb'ın Yahyâ b. Saîd'in kardeşi olduğunu ileri sürse de, bu doğru değildir.

¹⁴ Muhammed b. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'nun vefât tarihinde ihtilaf vardır. el-Buhârî, onun vefât tarihi olarak 220 yılını verir. Bkz., el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/266. İbn Hacer, Muhammed b. Yahyâ'yı tanıtırken 'meşhur âlimin oğlu' diye söz eder ve sika olduğunu sözlerine ekler. Ancak o, Muhammed b. Yahyâ'nun vefât tarihi olarak, el-Buhârî'nin verdiği 220 tarihini değil, 233 tarihini zikreder. Bkz., İbn Hacer, Şihâbuddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-Tehzîb*, thk., Muhammed Avvâme, Dâru'r-Raşîd, I. bsk., Suriye, 1406/1986, s. 512. İbn Hibbân ise onu *es-Sikât*'ında zikreder, vefât tarihi olarak ise 223 yılını gösterir. Bkz., İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed Ebû Hâtim el-Bustî, *es-Sikât*, thk., es-Seyyid Şerefuddîn Ahmed, Dâru'l-Fikr, I. bsk., y.y., 1395/1975, IX/82.

¹⁵ el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/266; Muslim, *el-Künâ ve'l-Esmâ*, I/439; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/123; ez-Zehebî, *el-Muktenâ fi Serdi'l-Künâ*, I/313; a. mlf., *el-Kâşif*, II/229.

¹⁶ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/483-484; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I/54; ayrıca bkz., ed-Dârakutnî, *es-Sünen*, III/44, IV/203.

¹⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 273.

¹⁸ el-Lâlekâî, Hibetullah b. el-Hasen b. Mansûr, *İ'tikâdu Ehli's-Sunne*, thk., Ahmed Sa'd Hamdân, Dâru Tayyibe, Riyad, 1402, II/221.

2. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Hocaları

Yahyâ b. Saîd el-Kattân, pek çok kimseden hadis rivâyet etmiştir. Bu şahsiyetler arasında, ismi hadis ilminde ön plana çıkan önemli muhaddisler vardır ki, bunlardan bazılarını burada vermek uygun olacaktır: Hammâd b. Seleme (167), Humeyd et-Tavîl (142), Saîd b. Ebî Arûbe (156), Sufyân es-Sevrî (161), Sufyân b. Uyeyne (198), Suleyman b. Mihrân el-A'meş (148), Şu'be b. el-Haccâc (160), Abdurrahman b. Amr b. el-Evzâî (157), Abdulmelik b. Cureyc (v. 150), Fudayl b. İyâz (187), Mâlik b. Enes (179), Hişâm b. Urve (146) ve Yahyâ b. Saîd el-Ensârî (143)¹⁹ Bu muhaddislerden şu aşağıdaki zikredeceklerimizin ise, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın hocaları olduğu özellikle vurgulanır: Humeyd et-Tavîl (v. 142), Şu'be b. el-Haccâc (160), Abdulmelik b. Cüreyc (150), Hişâm b. Urve (146), Saîd b. Ebî Arûbe (156), Sufyân es-Sevrî (161), Sufyân b. Uyeyne (198), Süleyman el-A'meş (148) ve Mâlik b. Enes (179).²⁰

Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Sufyân es-Sevrî ve Şu'be b. el-Haccâc ile birlikte el-A'meş'in ashâbının birinci tabakasını teşkil etmektedir.²¹ Ali b. el-Medîni'nin (234) ifadesine göre, Yahyâ el-Kattân yirmi yıl boyunca Şu'be'ye (160) öğrencilik yapmıştır.²² Yine Ali b. el-Medîni'nin naklettiğine göre, Yahyâ el-Kattân bu hususta şöyle demektedir: "Yirmi yıl boyunca Şu'be ile beraber oldum. Onun yanından üç, en fazla on hadis ile dönerdim. Her gün ondan işittiğim hadisleri bana Abdullah b. Yahyâ es-Sükkerî rivâyet ederdi."²³ Ahmed b. Hanbel (241) de Yahyâ el-Kattân'ın Şu'be ile olan ilişkisine dikkat çekerek şöyle demektedir: "Hadis ilmi söz konusu olduğunda Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan daha sağlamını görmedim, çağında onun gibisi yoktu. O, eğitimini Şu'be'den almıştı."²⁴ ez-Zehebî (748) de Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın hadis eğitimini Şu'be ve Sufyân'dan aldığı vurgular ve Şu'be ile beraberliğine dikkat çeker.²⁵ Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a "Şu'be'den hadisi daha güzel olan birini gördün mü?" diye sorulduğunda o 'hayır' diye cevap vermiş ve onunla yirmi yıl beraber olduğunu

¹⁹ Hadis rivâyet ettiği kimselerin uzun bir listesi için bkz., el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/330-332.

²⁰ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/135; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/328; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/176; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/464.

²¹ en-Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, *Risâle fî Ulûmi'l-Hadîs*, thk. Cemîl Ali Hasen, Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, I. bsk., Beyrut, 1985, s. 53; a. mlf., *et-Tabakât*, thk., Mahmûd İbrâhim Zâyed, I. bsk., Halep, 1369, s. 132.

²² İbn Ebî Hâtîm er-Râzî, Ebû Muhammed Abdîrrahman b. Muhammed b. İdrîs, *Takdimetu'l-Ma'rife li Kitâbi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, I. bsk., Beyrut, 1271/1952, I/249; el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/136; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/334; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/190.

²³ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/136; ayrıca bkz., el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/334.

²⁴ İbn Ebî Hâtîm, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, I/247; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/337; İbn Receb el-Hanbelî, Zeynuddîn Abdurrahman b. Ahmed, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, thk., Subhî es-Sâmerrâî, Âlemu'l-Kutub, III. bsk., Beyrut, 1416/1996, s. 132.

²⁵ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

ifade etmiştir.²⁶ İbn Receb el-Hanbelî (790), Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan bahsederken, onun hadis ilminde Şu'be'nin halfesi olduğunu, onun yerine geçtiğini ve Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medîni ve Yahyâ b. Maîn gibi hadis ilminin büyük isimlerinin ilimlerini Yahyâ b. Saîd'den aldıklarını ifade eder.²⁷ Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın en meşhur öğrencilerinden olan Ali b. el-Medîni, onu daha önceki âlimlerin ilmine de vâris olmuş Basra'nın en büyük muhaddislerinden sayar.²⁸

3. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Öğrencileri

Basra'nın büyük münekkid alimlerinden²⁹ olan Yahyâ el-Kattân'dan pek çok kimse hadis rivâyet etmiş olmakla beraber, ancak yine biz burada ismi hadis ilminde ön plana çıkan bazılarını zikredeceğiz:³⁰ Ahmed b. Hanbel (241), İshâk b. Râhûye (238), İshâk b. Mansûr el-Kevsec (251), Ebû Hayseme Zuhayr b. Harb (234), Abdurrahman b. Mehdî (v. 198), Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî (235), Ali b. el-Medîni (v. 234), Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm (v. 224), Muhammed b. Beşşâr Bundâr (252), ve Müsedded b. Müserhed (v. 228). Ayrıca Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın hocaları arasında olan Sufyân es-Sevrî, Sufyân b. Uyeyne ve Şu'be b. el-Haccâc'ın ondan hadis rivâyet etmiş olması³¹, Yahyâ b. Saîd'in bu hocaları nezdindeki kıymetini ortaya koymaktadır.

²⁶ Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ahmed b. Abdullah, *Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, trs., VIII/380.

²⁷ İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, s. 131.

²⁸ İbnü'l-Medîni, Ali b. el-Medîni, *el-İlel*, thk., Muhammed Mustafa el-A'zamî, Mektebetu'l-İslâmî, y.y., 1392/1972, s. 37-41. Yahyâ b. Saîd'in bir nevi ilim silsilesini de ifade eden, Ali b. el-Medîni'nin şu ifadelerini burada zikretmek yerinde olacaktır: "Ali b. el-Medîni şöyle demektedir: İsnad'ın altı kişinin etrafında döndüğünü gördüm. 1. Medîne'de İbn Şihâb ez-Zühri (124), 2. Mekke'de Amr b. Dinar (126), 3. Basra'da Katâde b. Dâime es-Sedûsî (117) ve 4. Yahyâ b. Ebî Kesîr (132), 5. Kûfe'de Amr Abdullah b. Ubeyd (129) ve 6. Suleyman b. Mihrân (148). Daha sonra bu altı kişinin ilmi, musannıf olan şu kişilere intikal etmiştir: 1. Medîne'de Mâlik b. Enes (179) ve 2. Muhammed b. İshak (152), 3. Mekke'de Abdulmelik b. Abdilaziz b. Cureyc (151) ve 4. Sufyân b. Uyeyne (198), 5. Basra'da Saîd b. Ebî Arûbe (158 veya 159), 6. Hammâd b. Seleme (168), 7. Ebû Avâne (175), 8. Şu'be b. el-Haccac (160) ve 9. Mamer b. Raşid (154), 10. Kufe'de Sufyân b. Saîd es-Sevrî (161), 11. Şam'da Abdurrahman b. Amr el-Evzai (151), 12. Vast'ta Hüseyim b. Beşir (183). Ali b. el-Medîni sözlerine devamla şöyle demektedir: Sonra bu altı kişinin ve on iki kişinin ilmi, şu altı kişiye intikal etmiştir: 1. Yahyâ b. Saîd el-Kattân (198), 2. Yahyâ b. Zekerriyya b. Ebî Zaide (182), 3. Veki b. el-Cerrah (199), 4. Abdullah b. el-Mubârek (181), 5. Abdurrahman b. Mehdî (198), 6. Yahyâ b. Adem (203)." Ayrıca bkz., er-Râmahurmuzî, *el-Muhaddisu'l-Fâsil beybe'r-Râvî ve'l-Vâî*, thk., Muhammed Accâc el-Hatîb, Dâru'l-Fikr, III. bsk., Beyrut, 1404, s. 614-620; İbn Mende, *Şurûtu'l-Eimme*, s. 33-40.

²⁹ İbn Ebî Hâtîm, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/232.

³⁰ Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan hadis rivâyet eden kimselerin uzun bir listesi için bkz., el-Mizzî, *Telzîbu'l-Kemâl*, XXXI/332-334.

³¹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali, *es-Sâbık ve'l-Lâhık fi Tebâudi mâ beyne vefâti Râviyeyni an Şeyhin Vâhid*, thk., Muhammed b. Matar ez-Zehrânî, Dâru Tayyibe, I. bsk., Riyad, 1402/1982, s. 370.

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan hadis rivâyet eden kimseler arasında, onun öğrencileri olarak Ahmed b. Hanbel (241), Ali b. el-Medîni (234), Müsedded b. Müserhed (228), Amr b. Ali el-Fellâs (249), İshâk b. Râhûye (238), İshâh b. Mansûr el-Kevsec (251), Ebû Hayseme Züheyr b. Harb (234), Yahyâ b. Maîn (v. 233) ve Abdurrahman b. Mehdî (198) gibi, yine hadis ilminde çok önemli yere sahip olan şahıslar ön plana çıkmaktadır. Mu'tezile'nin kurucu imamlarından olan Amr b. Ubeyd (144) de Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan hadis rivâyet etmiştir.³²

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'nın, öğrencileri Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn'e özel bir değer verdiğini görüyoruz. Onun bu konuda şöyle dediği nakledilir: "Bize bu iki adam gibisi gelmedi: Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn"³³

Basra'da hadis ilmini sistemleştiren muhaddis olan Yahyâ el-Kattân, öğrencilerini hadislerdeki illetleri araştırmaya teşvik etmiş, ondan bu ilmi Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ali b. el-Medîni, İshâk b. İbrâhim ve Züheyr b. Harb öğrenmişlerdir.³⁴

Yahyâ b. Sa'îd el-Kattân'ın en meşhur öğrencisi Ali b. el-Medîni'dir. Kaynaklar onun hakkında bilgi verirken, Yahyâ b. Saîd'in öğrencisi olduğunu özellikle vurgularlar.³⁵ Ali b. el-Medîni, isim zikretmeden 'ondan duyduğuma göre' derken, çoğu zaman Yahyâ b. Sa'îd el-Kattân'ı kasdetmektedir.³⁶ Yahyâ el-Kattân'ın öğrencileri arasında Ali b. el-Medîni'ye ayrı bir değer vermektedir. Hatta el-Kavârîrî'nin beyanına göre onun 'Ali'nin benden öğrendiğinden çok, ben ondan öğrendim' dediği nakledilir.³⁷

B. YAHYÂ B. SAÎD el-KATTÂN'IN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

1. Muasırları Nazarındaki Mevkî

İmam Mâlik b. Enes (179)'in Basra'daki ashâbının en başta geleni olan ve bütün hadis imamlarının kendisiyle ihticâc ettiği Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a çağındaki ve daha sonraki muhaddislerin büyük bir güven duyduğunu görüyoruz. Hatta öyle ki, hadis mütehasıslarının 'Yahyâ'nın terk edip de rivâyet etmediği bir kimseyi, şüphesiz biz de terk ederiz' dediği nakledilmektedir.³⁸

³² İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâduddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk., Ahmed Ebû Muslim, Fuat Seyyid vd., Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, VI. bsk., Beyrut, 1409/1989.

³³ İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetillah, *Târîhu Medîneti Dimesşk*, Beyrut, 1998, 65/21.

³⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu Meşâhîri Ulemâi'l-Emsâr*, 161.

³⁵ ez-Zehbî, *Mizânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, thk., Ali Muhammed Muavvîd-Adil Ahmed Abdulmevcud, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1995, V/170. a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

³⁶ Meselâ bkz., el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali, *el-Fasl li'l-Vasli'l-Mudrec*, thk., Muhammed Matar ez-Zehrânî, Dâru'l-Hicre, I. bsk., Riyad, 1418, I/486. *قال سمعته يعني يحيى بن سعيد القطان يقول هذا*

سعيد القطان يقول هذا

³⁷ ez-Zehbî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, thk., Hamdi Abdulmeccid İsmâil es-Silefi, Dâru's-Sumeyî, I. bsk., Riyad, 1415, II/428.

³⁸ el-Kazvîni, el-Halîl b. Abdillâh b. el-Halîl el-Halîli, *Kitâbu'l-İrşâd fi Ma'rifeti Ulemâi'l-Hadis*, thk., Âmir Ahmed Haydar, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1414/1993, s. 35.

Abdurrahman b. Mehdî'nin (198) bize verdiği bilgiye göre, bir gün insanlar Şu'be ile görüş ayrılığına düşerler ve ondan aralarında bir hakem tayin etmesini isterler. Bunun üzerine Şu'be "Ahvel'in (şaşı), yani Yahyâ el-Kattân'ın hakem olmasına razıyım" der. Tartışma sürerken Yahyâ el-Kattân gelir ve onun hakemliğine başvururlar. Yahyâ söz konusu meselede Şu'be'nin aleyhine hüküm verince, Şu'be 'senin tenkidine kim dayanabilir ki, (veya senin gibi kim tenkit yapabilir ki) ey şaşı!...' der.³⁹ Hâlid b. el-Hâris (186) bu hakemlik neticesin-de 'Sufyân es-Sevrî ile birlikte, Yahyâ bize galib geldi' diyerek, onun hadis ilmindeki üstün mevkiini vurgulamaktadır.⁴⁰ İbn Ebî Hâtîm (327) ise bu hakemlik olayı ile ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır: "Şu'be ilim ehli arasından onu seçtiğine göre, bu onun son derece yüksek bir konuma sahip olduğunu gösterir" yorumunu yapmaktadır.⁴¹

Yahyâ el-Kattân'ın hocası Sufyân es-Sevrî (161) ile karşılıklı olarak birbirlerinin hadis rivâyetindeki hatâlarını tashîh ettiğini görmekteyiz. Yahyâ el-Kattân bir hadisin rivâyetinde hatâ ettiği zaman, es-Sevrî ona 'hatâ ettin ey Yahyâ!' derdi. Sufyân es-Sevrî, Yahyâ el-Kattân'ın hocaları arasında olduğu halde, bazen Yahyâ'nın da hocasının hadislerinde tashihler yaptığını, hocasının da hiçbir kibire kapılmadan bu tashihleri kabul ettiğini görüyoruz ki, bu durum o çağdaki hoca-talebe ilişkileri ve ilim anlayışı hakkında bize ipucu verir mahiyettedir.⁴² Yahyâ b. Saîd'in kendisinin anlattığına göre, bir gece Sufyân es-Sevrî onun evinde geceler. Yahyâ ona iki hadis rivâyet eder. Yahyâ gece uyandığında, es-Sevrî'nin abdest aldıktan sonra o hadisleri yazdığını görür.⁴³ Bu anlatımın önemi şuradadır: Sufyân es-Sevrî, Yahyâ b. Saîd'den yaşça büyük olduğu ve onun hocası olduğu halde, öğrencisinin rivâyet ettiği hadisleri yaz-

³⁹ İbn Ebî Hâtîm *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/232; a. mlf., *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/150; el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/136; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/180; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/467; a. mlf., *Tezkiratu'l-Huffâz*, V/299; el-Mizzî, *Tezhibu'l-Kemâl*, XXXI/334; İbn Hacer, *Tezhibu't-Tezhib*, XI/190-191; İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, s. 132.

⁴⁰ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/136; el-Mizzî, *Tezhibu'l-Kemâl*, XXXI/334; İbn Hacer, *Tezhibu't-Tezhib*, XI/191.

⁴¹ İbn Ebî Hâtîm, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/232-233.

⁴² Mesela, Yahyâ el-Kattân'ın kendi beyanına göre, bir gün es-Sevrî, Ubeydullah b. Ömer >, Nâfi >, İbn Ömer kanalıyla, Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivâyet eder: "Altın ve gümüş kaplardan su içen kimseler, ancak karnına cehennem ateşini doldurmuş demektir." Sufyân es-Sevrî'nin bu rivâyeti üzerine, Yahyâ el-Kattân, 'Ey Ebû Abdillâh! Hatâ ettin, bu senin için daha kolaydır?' deyince, hocası es-Sevrî, 'peki bu hadis nasıldır ey Yahyâ?' der. Bunun üzerine Yahyâ el-Kattân söz konusu hadisin Ubeydullah b. Ömer > Nâfi > Yezîd b. Abdillâh > Abdullâh b. Abdirrahman > Ümmü Seleme şeklindeki doğru senedini zikreder. Öğrencisinin yaptığı bu tashihden sonra Sufyân es-Sevrî 'doğru söyledin' diyerek, kendi hatâsından vazgeçer ve öğrencisinin rivâyetini kabul eder. Arkasından es-Sevrî 'bunu kitabına arzet' der. Bkz., el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/137; el-Mizzî, *Tezhibu'l-Kemâl*, XXXI/334-335; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/183; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/468; ayrıca bkz., İbn Hacer, *Tezhibu't-Tezhib*, XI/191.

⁴³ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/137; el-Mizzî, *Tezhibu'l-Kemâl*, XXXI/335.

maktadır. Bir keresinde de Sufyân es-Sevrî, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a zayıf bir râvî ile ilgili *tedlîs* yapmak ister ama başarılı olamaz. Başka bir defasında Sufyân es-Sevrî '*haddesenâ Ebû Sehl ani'ş-Şa'bi*' diyerek bir rivâyet zikreder. Orada bulunan Yahyâ b. Saîd 'Ebû Sehl Muhammed b. Sâlim' diyerek, künyesiyle zikredilen râvînin hemen tam adını söyleyerek, üstün ricâl bilgisini ortaya koymuş olur. Bunun üzerine es-Sevrî 'Ey Yahyâ! Senin gibisini görmedim, gözünden hiçbir şey kaçmıyor' der.⁴⁴ Yahyâ b. Saîd'in de Sufyân'a oldukça fazla değer verdiğini ve onu Mâlik'e tercih ettiğini görüyoruz. Bu konuda Yahyâ b. Maîn onun şöyle dediğini nakleder: "Sufyân es-Sevrî bana her şeyde; yani hadiste, fıkhıta ve zühdde daha sevimlidir."⁴⁵

Çağındaki diğer muhaddislerin Yahyâ b. Saîd'e büyük değer verdiklerini ifade etmiştik. Mesela Yahyâ'nın önde gelen öğrencilerinden olan Abdurrahman b. Mehdî şöyle demektedir: "Hadis almakta ve onu talep etmekte Yahyâ b. Saîd ve Sufyân b. Habîb'den daha güzelini görmedim."⁴⁶ Abdurrahman b. Mehdî, daha Yahyâ hayatta iken ondan aldığı iki bin hadisi kendi eserine koymuştu ve bu hadisleri Yahyâ hayatta iken rivâyet etmekte idi.⁴⁷

Osman b. Saîd ed-Dârimî (282) şöyle der: "Yahyâ b. Maîn'e 'Sufyân(dan rivâyet hususunda) sana Yahyâ (el-Kattân) mı, yoksa Abdurrahman b. Mehdî mi daha sevimli?' diye sorduğumda İbn Maîn 'Yahyâ' dedi."⁴⁸ Ebû Avâne şöyle demiştir: "Eğer siz hadisi istiyorsanız, size Yahyâ el-Kattân'ı tavsiye ederim." Bunun üzerine bir adam 'Hammâd b. Zeyd nerde kaldı' deyince Ebû Avâne 'Yahyâ b. Saîd bizim üstadımızdır' der."⁴⁹ Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediği nakledilir: "İlim dört kişiye intikal etmiştir: İbnu'l-Mubârek (181), Vekî'(197), Yahyâ el-Kattân (198) ve Abdurrahman (198). İbnu'l-Mubârek bunların en fazla (hadis) derleyeni (*ecmeuhum*) idi. Vekî', hadisleri en güzel bir şekilde peş peşe sıralayamı (*esreduhum*) idi. Yahyâ en sağlamları (*etkanuhum*) idi. Abdurrahman ise büyük bir âlim (*cihbiz*) idi."⁵⁰

Çağındaki önde gelen muhaddislerin Yahyâ el-Kattân'a büyük bir saygı duyduğunu görmekteyiz. Şu aşağıda anlatılan olay, bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Anlatıldığına göre, Yahyâ b. Saîd ikinci namazını kıldıktan sonra oturur ve mescidin fenerinin asılı olduğu direğe yaslanırdı. Ali b. el-Medînî, eş-Şâzekûnî (236), Amr b. Ali (249), Ahmed b. Hanbel (241), Yahyâ b. Maîn ve başkaları onun huzurunda ayakta durarak ona hadis sorarlardı. Akşam namazına kadar böyle ayakta beklerlerdi.

⁴⁴ el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXI/339. 'يا يحيى ما رأيت مثلك لا يذهب عليك شيء'

⁴⁵ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV/163.

⁴⁶ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/137; el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXI/335.

⁴⁷ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/138; el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXI/336; ez-Zehbî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/177; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/465.

⁴⁸ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/138.

⁴⁹ ez-Zehbî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/178.

⁵⁰ ez-Zehbî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/188.

Yahyâ b. Saîd onlardan hiç birisine ‘otur’ demezdi. Onlardan hiç birisi de ona duydukları saygıdan dolayı oturmazlardı.⁵¹ Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Saîd gibisini görmediğini⁵² ve onun gibisinden hadis yazmadığını söylerken⁵³, şüphesiz ona duyduğu yüksek güveni dile getirmiş olmaktadır. Muhammed b. Beşşâr Bundâr (252), Ali b. el-Medîni’ye İslâm’a ve müslümanlara en faydalı kimse olarak kimi gördüğünü sorduğunda, el-Medîni’den ‘Yahyâ b. Saîd el-Kattân’ cevabını alır.⁵⁴

2. Yahyâ b. Saîd el-Kattân’ın Ricâl Bilgisi

Hadis ilminin en önemli sahalarından birisi olan *ricâl*’i en iyi bilen muhaddislerden olan Yahyâ el-Kattân’ın, bu sahada son derece üstün bir mevkie sahip olduğunu görüyoruz. Hatta onu şöhrete ulaştıran da onun bu sahadaki ihtisası olmuştur. İbn Kesîr (774), Sufyân b. Uyeyne (198), Abdurrahman b. Mehdî ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân’ın vefât tarihlerini zikrettikten sonra şöyle demektedir: “İşte bu üçü, hadis, fıkıh ve esmâu’r-ricâl (*hadis râvîleri bilgisi*) konusunda âlimlerin efendileridir (*sâdetu’l-ulemâ*)⁵⁵.”

Ali b. el-Medîni “hadis talep edip ona önem veren, bu işin üzerinde ciddi olarak duran ve bu işi terk etmeyip sürdüren üç kişi vardır: Bunlar da Yahyâ el-Kattân, Yezîd b. Zürey’ ve Süfyan b. Habîb’dir” demek suretiyle, Yahyâ el-Kattân’ın hadis tahsili ve tedrisi hususunda çağdaşlarının nazarındaki yerine işaret etmiş olmaktadır.⁵⁶

Ayrıca Ali b. el-Medîni’nin, hocası hakkında şöyle dediğini nakleder: “Ricâlî, Yahyâ el-Kattân’dan daha iyi bilen birini görmedim*. Hadisin doğrusunu ve yanlışını İbnu’l-Mehdî’den daha iyi bilenini görmedim. Bu ikisi bir râvîyi (racul) terk etme konusunda ittifak etmişse, o râvîyi terk etmişimdir. Eğer o ikisinden birisi o râvîden hadis almışsa, ben de almışımdır.”⁵⁷ Başka bir rivâyette de yine Ali b. el-Medîni’nin ‘Yahyâ b. Saîd el-Kattân’dan daha sağlamını görmedim’ dediği nakledilir.⁵⁸ Ali b. el-

⁵¹ el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/339; ayrıca bkz., el-Kuraşî, *el-Cevâhiru’l-Mudhiyye*, III/588.

⁵² ez-Zehabî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/177; a. mlf., *Târîhu’l-İslâm*, 191-200 olayları/465; İbnu’l-Cevzî, Ebu’l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Sıfatu’s-Safve*, thk., Mahmûd Fâhûrî-Muhammed Revvâs Kal’acî, Beyrut, 1399/1979, III/365.

⁵³ el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/338; ez-Zehabî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/179.

⁵⁴ ez-Zehabî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/181; a. mlf., *Târîhu’l-İslâm*, 191-200 olayları/467; İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli’t-Tirmizî*, s. 132.

⁵⁵ İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ İmâduddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, thk., Ahmed Ebû Muslim, Fuat Seyyid vd., Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, VI. bsk., Beyrut, 1409/1989, X/255.

⁵⁶ el-Hatîbu’l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/137; el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/336; İbn Hacer, *Tezhibu’t-Tezhib*, XI/191.

* el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/336; ez-Zehabî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/177; a. mlf., *Târîhu’l-İslâm*, 191-200 olayları/465.

⁵⁷ el-Hatîbu’l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/138; el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/336; İbn Hacer, *Tezhibu’t-Tezhib*, XI/191.

⁵⁸ el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/336.

Medîni'nin bu ifadeleri, Yahyâ el-Kattân ile öğrencisi Abdurrahman b. Mehdî'nin *ricâl* bilgisinde müstakil birer otorite olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Yine İbnu'l-Medîni'den nakledildiğine göre, 'Yahyâ el-Kattân'dan daha sağlam (esbet) olanını görmedim' demektir. Yahyâ el-Kattân'ın *ricâl* sahasında üstün mevkiine İbrâhim b. Muhammed et-Teymî de şahadet etmekte ve *ricâlî* Yahyâ el-Kattân'dan daha iyi bilen birini görmediğini ifade etmektedir.⁵⁹

3. Yahyâ b. Saîd el-Kattân: Çağının En Büyük Hadis Otoritesi

ez-Zehebî, Yahyâ b. Saîd için 'büyük imam', 'emîru'l-mü'minîn fi'l-hadîs' ve 'hâfîz' nitelemelerini kullanır.⁶⁰ Basra'nın önde gelen âlimlerinden ve aynı zamanda kurâdan olan Yahyâ b. Saîd, ehl-i hadise haberlerin tariklerini araştırma yollarını öğretmiş ve onları rivayetlerdeki illetleri araştırmaya teşvik etmiştir.⁶¹ Yahyâ b. Saîd el-Kattân, muhaddislerin sahip olduğu en üstün ünvanlardan biri olan hadis hafızlığı ünvanını elde etmiş bir muhaddistir.⁶² İbn Hacer, Yahyâ b. Saîd için '*sika ve sağlam-lardan biri*' ifadesini kullanır.⁶³ Pek çok kaynakta onun kendi asrının imamı olduğuna işaret edilir.⁶⁴ el-İclî onun *sika* olduğu söyler ve onun için 'nakiyyu'l-hadîs' tanımlamasını kullanır.⁶⁵ İbn Şâhin, Yahyâ b. Saîd'in tenkidçilik yönüne dikkat çeker.⁶⁶ İbn Sa'd ise onun için '*sika, güvenilir, (değeri) yüce ve hucet*' tanımlamalarını zikreder.⁶⁷ el-Hatîb de, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ı, ayrıca tezkıyeye ihtiyaç hissetmeyen adalet ve güvenilirliği ile meşhur muhaddisler arasında sayar. Ona göre, özü ve sözü doğru, basiret ve anlayışlı bu gibi muhaddislerin adaletinin soruşturulmasına gerek yoktur.⁶⁸

Yahyâ b. Saîd el-Kattân, hadis ilmine son derece önem vermiş ve hayatını bu ilme adanmış bir muhaddistir. Onun şu ifadeleri, hadise verdiği önemi gösterir mahiyet-

⁵⁹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/138; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/191.

⁶⁰ ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/175; ayrıca bkz., a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/464.

⁶¹ İbn Hibbân, *Meşâhîru Ulemâi'l-Emsâr*, s. 161.

⁶² ez-Zehebî, *Tabakâtu'l-Muhaddisîn*, thk., Hümâm Abdurrahîm Saîd, Dâru'l-Furkân, I. bsk., Ammân, 1404, s. 70; es-Suyûtî, es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Tabakâtu'l-Huffâz*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1403, s. 131.

⁶³ İbn Hacer, Şihâbuddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *ed-Dirâye fi Tahrîci Ehâdisi'l-Hidâye*, thk., Abdullah Hâşim el-Yemânî el-Medenî, Dâru'l-Ma'rîfe, Beyrut, trs., II/252.

⁶⁴ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/139; *el-Mizzî*, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/339; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/465; a. mlf., *el-Kâşif*, II/366; a. mlf., *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/177.

⁶⁵ el-İclî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Abdullâh b. Sâlih, *Târîhu's-Sikât*, tertîb: el-Heysemî, Nûruddîn Ali b. Ebî Bekr, eklemeler: İbn Hacer el-Askalânî, thk., Abdulmu'tî Kal'acî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1405/1984, s. 472.

⁶⁶ İbn Şâhin, Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman, *Târîhu Esmâi's-Sikât mimmen Nukile anhumu'l-İlm*, thk., Abdulmu'tî Ernîn el-Kalacî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1406/1986, s. 352.

⁶⁷ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî', *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, Dâru Sâdir, Beyrut, trs., VII/293.

⁶⁸ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit, *Kitâbu'l-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1409/1988, s. 86-87.

tedir: “Hadis talebi için evden çıkardım, gece karanlık çökünceye kadar eve dönmedim.”⁶⁹ O, hadis toplamak için ilmî seyahatlere çıkmış, hadis ilmi hususunda kendi akranlarını geçmiş ve hâfızlık rütbesini elde etmiştir. Yahyâ b. Saîd el-Kattân, *ilel ve ricâl* ilimlerinin sistemleşmesinde son derece önemli rol oynamıştır. Yahyâ el-Kattân, Ali b. el-Medîni (234), Müsedded b. Müserhed (228) ve Amr b. Ali el-Fellâs (249) gibi, kendisinden sonra hadis ilminde son derece önemli yere sahip olan hafızlar yetiştirmiştir.⁷⁰

en-Nesâî (303), “Rasûlullah’ın (s.a.v.) hadisi konusunda Allah’ın yeryüzündeki emin kulları Şu’be b. el-Haccâc, Mâlik b. Enes ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân’dır” diyerek, onun muhaddisler nazarındaki yerine işaret etmiş olmaktadır.⁷¹ Yine en-Nesâî’nin ‘bana göre hadis’de tâbiünden sonra Mâlik’ten daha güvenilir ve daha mükemmel olanı yoktur, ondan sonra Şu’be ve Yahyâ el-Kattân gelir, tâbiünden sonra hadis konusunda bu üçünden daha güvenilir olanı ve duafâ’dan az rivâyet edeni yoktur’ dediği nakledilir.⁷² İbn Ebî Hâtim er-Râzî, babası Ebû Hâtim er-Râzî’nin (227) “İbnu’l-Mubârek, Yahyâ b. Saîd ve Sufyân b. Uyeyne bir hadiste ihtilaf ettiği zaman, ben Yahyâ’nın görüşünü alırım” dediğini nakleder.⁷³

Öğrencisi Ahmed b. Hanbel’in beyanları, Yahyâ el-Kattân’ın kendi çağında tartışmasız en büyük hadis otoritesi olduğunu ortaya koymaktadır. Oğlu Abdullah, Ahmed b. Hanbel’in ‘Yahyâ bana hadis rivâyet etti, gözlerim onun gibisini görmedi’ dediğini nakleder. Abdullah, babasına ‘bu işte (hadis bilgisinde) kimi (üstün) görüyorsun?’ deyince, babası ‘Yahyâ el-Kattân gibisini görmedim’ der. Abdullah babasına ‘peki ya Hüseyim (hakkında ne dersin?)’ deyince, İbn Hanbel, ‘Hüseyim şeyhtir’ demekle yetinir. Oğlu Abdullah babasına, Abdurrahman b. Mehdî hakkındaki fikrini sorunca, babası ‘o da Yahyâ gibisini görmemiştir’ diyerek, Yahyâ el-Kattân’ın önüne hiç kimseyi geçiremeyeceğini beyan etmiş olmaktadır. Nitekim, Ahmed b. Hanbel’in, Yahyâ el-Kattân için söylediği ‘O, Basra’da tessebbütte son nokta idi’ şeklindeki ifadesi ile, Yahyâ el-Kattân’ın Basralı muhaddisler arasındaki mevkiini, tartışmaya mahal bırakmayacak bir sarahette ortaya koymuş olmaktadır.⁷⁴ Ayrıca Ahmed b. Hanbel’e

⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu’l-Cerh ve’t-Ta’dil*, V/249; ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/183; a. mlf., *Târîhu’l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

⁷⁰ ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/176.

⁷¹ ez-Zehebî, *Tezkîratu’l-Huffâz*, s. 300; a. mlf., *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/181; a. mlf., *Târîhu’l-İslâm*, 191-200 olayları/467; İbn Receb, *Şerhu İleli’t-Tirmizî*, s. 129.

⁷² İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli’t-Tirmizî*, s. 129.

⁷³ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu’l-Cerh ve’t-Ta’dil*, V/234; ayrıca bkz., ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/182; a. mlf., *Târîhu’l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

⁷⁴ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu’l-Cerh ve’t-Ta’dil*, V/246; *el-Cerh ve’t-Ta’dil*, IX/150; ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/181; a. mlf., *Târîhu’l-İslâm*, 191-200 olayları/468; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, XI/191; ayrıca bkz., el-Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXXI/336-337.

göre Yahyâ b. Saîd, insanların en sağlamıdır.⁷⁵ Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, babasının 'Yahyâ el-Kattân bana hadis rivâyet etti, gözlerim onun gibisini görmedi' dediğini nakleder.⁷⁶ Ahmed b. Hanbel'in diğer oğlu Sâlih de babasının şu sözlerini nakleder. "Yahyâ b. Saîd, Vekî'den, Abdurrahman b. Mehdî'den, Yezîd b. Hârun ve Ebû Nuaym'dan daha sağlamdır. Sufyân'ın rivâyet ettiği elli şeyhten hadis rivâyet etmiştir." Ahmed b. Hanbel'e 'Yahyâ, Sufyân'ın yanında hadis yazarmıydı?' diye sorulunca, o 'Yahyâ, Sufyân'ın duymadıklarını da araştırır ve onları yazardı' diye cevap verir. Yine Ahmed b. Hanbel'e Yahyâ ve Vekî hakkında sorulunca 'gözlerim Yahyâ b. Saîd gibisini görmedi' der.⁷⁷ Ayrıca onun 'Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan daha az hatâ yapan birini görmedim. O, bazı hadislerde hatâ etmiştir. Hatâ ve tashif'ten kim kurtulabilir ki?!' dediği nakledilir.⁷⁸ Ebû Bekir el-Esram (261) ise Ahmed b. Hanbel'in 'Allah, Yahyâ el-Kattân'a rahmet etsin. Ne güçlü bir zabtı vardı, çok araştırmacı idi, muhaddis idi' dediğini nakleder ve İbn Hanbel'in Yahyâ el-Kattân'ı aşırı decede övdüğünü söyler.⁷⁹

Osman b. Saîd ed-Dârimî'den nakledildiğine göre o, Yahyâ b. Maîn'e, Sufyân (dan rivâyet) konusunda kendisine Yahyâ el-Kattân'ın mı, yoksa Abdurrahman b. Mehdî'nin mi daha sevimli olduğunu sorduğunda, Yahyâ b. Maîn, Yahyâ el-Kattân'ın daha sevimli olduğunu söylemiştir.⁸⁰ Ebû Zür'a, Yahyâ b. Maîn'e 'Yahyâ b. Saîd el-Kattân Abdurrahman b. Mehdî'nin fevkinde mi idi?' diye sorduğunda, İbn Maîn 'evet' diye cevap vermiştir.⁸¹ Yine Yahyâ b. Maîn'den nakledildiğine göre, Abdurrahman b. Mehdî ona 'asla Yahyâ b. Saîd el-Kattân gibisini göremezsin' demiştir.⁸²

İbn Ammâr'dan nakledildiğine göre, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a bakanlar, onu hiçbir şeyi güzel yapamayan bir kimse zannedebilirlerdi. Ancak Yahyâ konuşmaya başlayınca fakihler onu dinlemek için susarlardı. Yine İbn Ammâr'ın rivâyetine göre, Yahyâ b. Saîd el-Kattân tâcirlere benzerdi. Ancak hadis rivâyet etmeye başladığında onun sâhibu'l-hadîs olduğu anlaşılırdı.⁸³

⁷⁵ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/139; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/338; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/178.

⁷⁶ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/139; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/336.

⁷⁷ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/337; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/465.

⁷⁸ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/140; ayrıca bkz., el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/338; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/181; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/469.

⁷⁹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/140; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/338.

⁸⁰ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/138.

⁸¹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/140; ayrıca bkz., el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/338.

⁸² el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/338.

⁸³ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/140; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/339; ayrıca bkz., ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/179; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/465.

4. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Hıfzından Hadis Rivâyeti

Süleyman b. el-Eş'as, Ahmed b. Hanbel'e 'Yahyâ el-Kattân size hıfzından mı hadis rivâyet ederdi?' diye sorunca, Ahmed b. Hanbel 'onun bir kitabı olduğunu görmedik, bize hıfzından hadis rivâyet etmekte ve uzun hadisleri bize kendi kitabımızdan okumakta idi' diye cevap vermiştir.⁸⁴ Ancak bu ifadeleri Yahyâ'nın kitabı olmadığı ve hadis yazmadığı şeklinde yorumlamak yanlış olacaktır. Kanaatimizce bu ifadelerin vurguladığı husus, Yahyâ'nın son derece güçlü bir hafızaya sahip olmasıdır. Nitekim kaynaklarda Yahyâ el-Kattân'ın son derece güçlü bir hafızaya sahip olduğu hususunda yeterince rivâyet vardır. Mesela Abdurrahman b. Mehdî'nin anlattığına göre, Sufyân es-Sevrî (161) Basra'ya geldiğinde, İbn Mehdî'den hadis müzâkere edecek birini getirmesini ister. İbn Mehdî, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ı alarak Sufyân es-Sevrî'nin yanına götürür. Yahyâ ile hadis müzâkere ederler. Müzâkere sona erince, Yahyâ el-Kattân çıkıp gittikten sonra, onun hafıza gücünden dehşete düşen es-Sevrî, Abdurrahman b. Mehdî'ye '*ben sana bir insan getir demiştim, sen ise bir şeytan getirdin!*' der.⁸⁵

Diğer taraftan, Yahyâ b. Saîd'in hadis yazdığına ve kitap sahibi olduğuna dair de yeterince rivâyet vardır. Mesela şu rivâyet, onun hadisleri yazdığını hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak sarâhette ortaya koyar mahiyettedir. Muahmmmed b. Osman b. Ebî Şeybe'nin, Ali b. el-Medîni'den naklettiğine göre o, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a İmrân el-Amî'nin durumunu sorar. Yahyâ b. Saîd '*onda bir beis yoktu, ancak hadis ehlinde değildi. Ondan bir takım hadisler yazmışım, ancak daha sonra onları kaldırıp attım*' der.⁸⁶

Ahmed b. Hanbel'in oğlu Sâlih babasının şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Yahyâ b. Saîd, Vekî'den, Abdurrahman b. Mehdî'den ve Yezîd b. Hârûn ve Nuaym'dan daha sağlamdır (*esbet*). Yahyâ, Sufyân'ın rivâyet ettiği elli üstadın hadis rivâyet etmiştir. Salih diyor ki: 'Sufyân'dan çok mu rivâyet ediyordu?' dediğimde, babam 'Yahyâ, Sufyân'ın iştmediklerini de araştırıyor ve onları yazıyordu' dedi."⁸⁷

Yahyâ b. Saîd'in şöyle dediği nakledilir: "Ben, Muâz b. Muâz ve Hâlid b. el-Hâris, İbn Avn'ın yanına gidiyorduk. O ikisi oturuyor ve hadisleri yazıyorlardı. Ben ise eve dönüyor (İbn Avn'ın rivâyet ettiği hadisleri) evde yazıyordum."⁸⁸

Zikredeceğimiz şu rivâyet, Yahyâ b. Saîd'in hadisleri yazdığını, hatta bu surette kitap telif ettiğini, hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak açıklıkta ortaya koymaktadır: Yahyâ b. Saîd, Ubeydullah vasıtasıyla Nâfi'den, İbn Ömer'in yolculuk şartları zah-

⁸⁴ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/139; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/338.

⁸⁵ ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/177; a. mlf., *Tezkiratu'l-Huffâz*, s. 300; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

⁸⁶ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 161.

⁸⁷ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, I/246.

⁸⁸ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, I/248; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/183; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

metli olursa, safak battıktan sonra akşam ile yatsıyı cem ettiğini ve İbn Ömer'in Rasûlullah'ın (s.a.v.) da bu gibi durumlarda akşam ile yatsı namazını cem ettiğini iddia ettiğini rivâyet etmiştir. Yahyâ b. Saîd diyor ki: "On beş yıl boyunca bu hadisi Mekke'de rivâyet ettim. Ancak ben rivâyet ederken safak batmadan önce diyordum. Sonra *kitab*'ıma baktım, bir de ne göreyim! Meğer hadis safak battıktan sonra şeklinde imiş."⁸⁹

5. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın *Rihle*'leri

ez-Zehabî, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın hadis'e çok önem verdiğini ve hadis toplamak için *er-rihle fi talebi'l-hadis* denen ilmî yolculuklara çıktığını ifade etse de⁹⁰, bu konuda kaynaklarda tatminkar bilgiler yer almamaktadır. Ancak bununla birlikte Yahyâ el-Kattân'ın Mekke, Bağdat ve Kûfe gibi devrinin ilim merkezlerine gitmiş olduğunu, değişik kaynaklardaki rivâyetlerin satır aralarından öğrenme imkanına sahibiz.

el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin açık beyanına göre Yahyâ el-Kattân Bağdat'a gitmiştir. Bununla ilgili olarak el-Hatîb '*Yahyâ b. Saîd el-Kattân Bağdat'a geldi ve orada hadis rivâyet etti*' demektedir. Ayrıca el-Hatîb, onun Bağdat'taki hadis rivâyet faaliyetleri ile ilgili olarak bir anekdota da yer vermektedir.⁹¹

Diğer taraftan Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Mekke'ye gitmiş olduğunu ed-Dârakutnî'nin (385) *es-Sunen*'inde yer alan bir kayıttan öğrenmiş oluyoruz. Bu rivâyette Yahyâ el-Kattân'ın şöyle dediği nakledilmektedir: "*Yahyâ b. Saîd el-Kattân şöyle dedi: el-Haccâc b. Ertât'ı Mekke'de gördüm, ondan hiçbir şey (hadis) almadım, hatta ondan alan hiç kimseden de bir şey almadım.*" Rivâyetin devamında ed-Dârakutnî, Yahyâ b. Saîd'in el-Haccâc b. Ertât'ı muzdarib kabul ettiğini ifade etmektedir.⁹² Yahyâ b. Saîd'in Mekke'ye gittiğini, İbnu'l-Ca'd'ın (230) *Musned*'inde geçen bir rivâyet de doğrular mâhiyettir.⁹³ Ayrıca Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Mekke'ye

⁸⁹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 220.

⁹⁰ ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/176.

⁹¹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/135. el-Hatîb'in kendisine kadar ulaşan rivâyet zincirini sıraladığı bu haberde Bişr b. el-Hâris şöyle demektedir: "*Bağdât'da Yahyâ b. Saîd el-Kattân ile karşılaştım. Bana yanımda yazı malzemesi (elvâh) olup olmadığını sordu. Ben olduğumu söyleyince, 'onları bana ver' dedi, ben de verdim. Bana on tane hadis yazdı ve onları okudu. Yanımdan ayrılınca, ben o hadisleri sildim. Bana niçin böyle yaptığımı sorduklarında, benden başka hiç kimseye böyle yapmamış olmasını gerekçe gösterdim.*"

⁹² ed-Dârakutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed, *es-Sunen*, (Ebu't-Tayyib Muhammed Şemşulhak el-Azîmâbâdî'nin *et-Ta'liku'l-Muğni ale'd-Dârakutni*'si ile beraber), thk., Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî, Dâru'l-Mehâsin, Kâhire, trs., III/175.

⁹³ el-Bağdâdî, Ali b. el-Ca'd b. Ubeyd Ebu'l-Hasen el-Cevherî, *Musnedu İbni'l-Ca'd*, thk., Âmir Ahmed Haydar, Muessesetu Nâdir, I. bsk., Beyrut, 1410/1990, s. 353. (قال علي وقال يحيى القطان وقدم شريك مكة فقل له انته). (فقلت لو كان بين يدي ما سألته عن شيء وضع حديثه جذا)

gitmiş olduğunu, Ebû Nuaym el-İsfahânî (430)'nin *Hilyetu'l-Evliyâ*'sında⁹⁴ ve Ahmed b. Hanbel'in *Kitâbu'l-İlel*'inde yer alan iki rivâyet de desteklemektedir.⁹⁵ *el-Kifâye*'de geçen bir rivâyetten hareketle, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Mekke'de on beş yıl kaldığını söylemek mümkün gözükmemektedir.⁹⁶

er-Râmahurmuzî (360), Yahyâ el-Kattân'ın Kûfe'ye gitmiş olduğunu açık bir şekilde zikretmektedir.⁹⁷ Yahyâ el-Kattân'ın Kûfe'ye gittiğini ayrıca İbnu'l-Ca'd'ın *Musned*'inde geçen bir rivâyet⁹⁸ ve Ahmed b. Hanbel'in *Kitâbu'l-İlel*'inde yer alan başka bir rivâyet de desteklemektedir.⁹⁹ el-Cassâs'ın *Ahkâmu'l-Kur'an*'ındaki başka bir rivâyet de Yahyâ el-Kattân'ın Kûfe'ye gittiğini teyit eder mahiyettedir.¹⁰⁰

6. Yahyâ b. Saîd el-Kattân ve Cerh-Ta'dîl İlmî

Hayatını rical tenkidine adanmış olan¹⁰¹ Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın hadis ilmine en önemli katkılarından biri, onun cerh-ta'dîl sahasındaki çalışmalarıdır. O, cerh ve ta'dîl'in önde gelen üstadlarından birisidir.¹⁰² Hadislerdeki illetleri bilen tenkidçi âlimlerin az olduğunu ifade eden İbn Receb el-Hanbelî (795) şöyle demektedir: "Hadislerde bulunan illetleri tanıyan tenkidçi büyük âlimler, hadis âlimleri arasında gerçekten çok az sayıdadır. Hadis tenkidi konusunda söz söyleyenlerin ilki, İbn Sîrîn (110)'dir. Ondan sonra Eyyûb es-Sahtiyânî (131) gelir. Kendisinden bu ilmi Şu'be (160) devralmıştır. Şu'be'den de Yahyâ el-Kattân (198) ve İbn Mehdî (198) almıştır. Bu ikisin-

⁹⁴ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ*, VIII/381. '... كنت بمكة...'

⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'l-İlel ve Ma'rifetu'r-Ricâl*, thk., Talat Koçyiğit-İsmail Cerrahoğlu, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, 1987, I/164. Bu rivâyete göre, Ahmed b. Hanbel, bir adamın (bir keresinde de Ahmed b. Hanbel bu olayı kendisine anlatanların ashâbından bazıları olduğunu söylemiştir) şöyle dediğini duymuştur: "Yahyâ b. Saîd el-Kattân ve Abdurrahman b. Mehdî ile beraber Mekke'de idim. Biz mescid-i haram'da iken bir adam gelerek 'bu, İbn Ebî Zâide Yahyâ b. Zekeriyâ'dır' dedi. Bunun üzerine Yahyâ el-Kattân ona selam vermek için yerinden sıçradı. Abdurrahman ona 'otur' dedi."

⁹⁶ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 220. '... قل يحيى حدثت بهذا الحديث ست عشرة سنة بمكة...' Rivâyetin bağlamı, bir üstteki başlıkta ele alınmıştır.

⁹⁷ er-Râmahurmuzî, el-Hasen b. Abdurrahman, *el-Muhaddisu'l-Fâsil beyne'r-Râvî ve'l-Vâî*, thk., Muhammed Accâc el-Hatîb, Dâru'l-Fikr, III. bsk., Beyrut, 1404, s. 232. (يحيى بن سعيد القطان وعبد الرحمن بن مهدي وسلم بن قتيبة ومعاذ بن معاذ وسفيان بن حبيب وخالد بن الحرث وأبو عمر العقدي ومحمد بن بكر البرساني والحنفيون وعثمان بن عمرو أبو س وأ الوليد الطيالسي رحلوا جميعا إلى الكوفة)

⁹⁸ İbnu'l-Ca'd, *Musned*, s. 353. (قل يحيى أتيت به بالكوفة فملئ على فلنا هو لا يدري)

⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'l-İlel*, II/15. (قل حدثنا يحيى بن سعيد قال: لما مت اسماعيل اب أبي خالد وأنا بالكوفة فبينما أنا... (جالس...))

¹⁰⁰ el-Cassâs, Ahmed b. Ali er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, Beyrut, 1993, IV/126. '... حدثنا نعيم بن حماد قل كما عند... يحيى بن سعيد القطان بالكوفة...'

¹⁰¹ ez-Zehbî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Zikru men Yu'temed Kavluhû fi'l-Cerh ve'l-Ta'dîl*, thk., Abdulfettâh Ebû Ğudde, (*Erbau' Resâil fi Ulûmi'l-Hadis* içerisinde), Mektebetu'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, Haleb, trs., s. 180.

¹⁰² el-Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsülhak, *Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebî Dâvud*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, II. Bsk., Beyrut, 1415, II/326.

den de Ahmed b. Hanbel (241), Ali b. el-Medîni (234) ve İbn Maîn (233) almıştır. Onlardan da el-Buhârî (256), Ebû Dâvud (275), Ebû Zür'a (264) ve Ebû Hâtim (277) almıştır.¹⁰³

Kaynaklarda onun *ricâl*'i (hadis râvîleri) en iyi bilen muhaddis olduğu zikredilir.¹⁰⁴ Öğrencisi Ali b. el-Medîni'nin şu ifadeleri de, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın bu sahadaki uzmanlığını açıkça ortaya koymaktadır: “Şeyhleri en iyi hıfzeden kimse Şu'be'dir, babları en iyi hıfzeden kimse Sufyân'dır, babları ve şeyhleri en iyi hıfzeden kimse Abdurrahman b. Mehdî'dir. Yahyâ el-Kattân ise isnadların mahreçlerini ve bu isnadlardaki ta'n noktalarını en iyi bilen kimsedir.”¹⁰⁵

Değişik eserlerde cerh ve ta'dîl konusunda sözlerini ilk defa derleyen kimsenin Yahyâ b. Saîd el-Kattân olduğu vurgulanmaktadır.¹⁰⁶ Sâlih Cezera (293)'nin şöyle dediği nakledilir: “Ricâl konusunda ilk konuşan kişi, Şu'be b. el-Haccâc'tır. Sonra onu Yahyâ b. Saîd el-Kattân takip etmiştir. Ondan sonra ise Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn gelir.”¹⁰⁷ Sâlih Cezera'nın bu ifadelerini yorumlayan İbnu's-Salah, onun bu sözlerinin ‘bu işle ilk meşgul olan ve ona önem veren’ anlamına geldiğini, yoksa râvîlerin cerh ve ta'dîlinin onlardan önce de yapılan bir iş olduğunu ve bunun Rasûlullah (s.a.v.), sahâbe ve tâbiîn zamanlarında da var olduğunu söylemektedir.¹⁰⁸ Bu durumu tesbit ederken cerh-ta'dîl edebiyatının ortaya çıkışı ile ilgili olarak, Ahmed Nâim de şöyle demektedir: “Bu işe tâ asr-ı evvelde, Sahâbe ve Tâbiîn devrinde başlanmıştır. İbtidây-ı emirde cerh ve ta'dîl beyne'l-muhaddisîn şifâhen cârî iken zaman geçtikçe ahvâli bilinmek iktizâ eden ruvât ile rivâyâtın adedi bittabi' çoğaldığı için *Kütüb-i cerh ve ta'dîl* ile *-Tevârîh-i muhaddisîn* unvânı altında cem' edilebilecek müteaddid kitaplar yazılmıştır. Bu bâbda ilk te'lîf Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ındır. Maahâzâ ona gelinceye kadar ricâl hakkında söz söylemiş, intikâd ile uğraşmış zevât

¹⁰³ İbn Receb el-Hanbelî, Zeynuddîn Abdurrahman b. Ahmed, *Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem fi Şerhi Hamsîne Hadîsen min Cevâmii'l-Kelim*, thk., Şuayb el-Arnaûd-İbrahim Bâcis, Muessesetu'r-Risâle, II. bsk., Beyrut, 1412/1991, II/107.

¹⁰⁴ Yahyâ'nın en meşhur öğrencilerinden olan İbnu'l-Medîni, '*ricâl*'i ondan (Yahyâ el-Kattân'dan) daha iyi bilen birini görmedim' demektedir. Bkz., ez-Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/298.

¹⁰⁵ İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli't-Türmizî*, s. 133; es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Tedribu'r-Râvî fi Şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, thk., Ahmed Ömer Hâşim, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1414/1993, II/349.

¹⁰⁶ ez-Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, VII/182. ‘*فأول من جمع كلامه في ذلك الامم الذي قال فيه أحمد بن حنبل ما رأيت بعيني مثل*’
فأول من جمع كلامه في ذلك الامم الذي قال فيه أحمد بن حنبل ما رأيت بعيني مثل’ ayrıca bkz., İbn Hacer, Şihâbuddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mizân*, Beyrut, 1406/1986, I/5; Kannûcî, Sıddîk Hasan Han, *Ebcedü'l-Ulûm*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1978, II/212.

¹⁰⁷ İbnu's-Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûrî, *Ulûmu'l-Hadîs*, thk., Nûreddîn İtr, Dâru'l-Fikr, Şam, 1986, s. 388; es-Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, II/321.

¹⁰⁸ İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadîs*, s. 388; benzer bir yorum için bkz., es-Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, II/321.

çoktur. İbn-i Adıyy'in (277-365) *el-Kâmil* mukaddimesinde bunlardan birçoklarının ismi mezkurdur...¹⁰⁹

Bazı kaynaklarda ondan '*hadis ilminin vârisi ve cerh ve ta'dîl sahibi*'¹¹⁰ diye söz edilmektedir. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın derlemiş olduğu cerh-ta'dîl ilmini, ondan öğrencileri Yahyâ b. Maîn, Ali b. el-Medîni, Ahmed b. Hanbel, Amr b. Ali el-Fellâs ve Ebû Hayseme Zuheyr b. Harb öğrenmiştir. Arkasından bu ilmi bu şahıslardan, öğrencileri olan Ebû Zür'a, Ebû Hâtim, el-Buhârî, Muslim, Ebû İshâk el-Cûzecânî es-Sa'dî ve daha pek çok kimse öğrenmiştir. Daha sonra ise bu ilim en-Nesâî, İbn Huzeyme, et-Tirmizi, ed-Dûlâbî ve el-Ukayli gibi muhaddislere intikal etmiştir.¹¹¹

Yahyâ b. Saîd el-Kattân ricâl tenkidinde müteşeddît olarak bilinen münekkitlerdendir.¹¹² Onun zayıf râvîleri terk ettiği ve sadece sika kimselerden hadis aldığı şeklindeki haberler de¹¹³ onun cerh ve ta'dîlde müteşeddît olduğuna işaret etmektedir. Onu ikinci tabakadan rical tenkidcileri arasında sayan ez-Zehabî¹¹⁴ bu hususla ilgili olarak şöyle demektedir: "Yahyâ b. Saîd el-Kattân, ricâl tenkidinde müteşeddît idi. Eğer onun bir hadis râvîsini (*seyhen*) güvenilir saydığını görürsen, buna güven ve temel al. Ancak bir kimseyi zayıf saydığını görürsen, o kimse hakkında başkalarının görüşünü öğreninceye kadar acele karar verme. Nitekim Yahyâ, el-Buhârî ve Muslim'in kendileriyle ihticâc ettiği İsrâîl, Hemmâm ve daha başka kimseleri zayıf saymıştır. Onun *Duafâ*'ya dair bir kitabı vardır, ama ben onu görmedim."¹¹⁵ es-Sehâvî ise, cerh ve ta'dîl konusunda Yahyâ b. Saîd el-Kattân ile onun öğrencisi Abdurrahman b. Mehdî'yi birlikte zikretmekte ve bunların hâfiz ve huccet olduğunu ifade ettikten sonra şöyle demektedir: "Bu ikisi bir kimseyi cerhederse (yaralarsa), o kimsenin cerhi (yarası) nerede ise şifâ bulmaz, (yani onların bu cerhi, adeta o kimse için silinmez bir damga olmaktadır), eğer onlar bir kimseyi tevsik ederlerse, o kişi makbuldür. Onların hakkında ihtilafa düştükleri kişi hakkında ise -ki bu azdır- icthadla karar verilir."¹¹⁶

¹⁰⁹ Ahmed Nâim, *Tecrid Mukaddimesi*, D.İ.B.Y., Ankara, 1984, s. 352.

¹¹⁰ İbn Cemâa, *İzâhu'd-Delîl*, s. 22. 'وارث علم الحديث وصلاح الجرح والتعديل'

¹¹¹ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, VII/182; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, V/5.

¹¹² ez-Zehabî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *el-Mûkaza, fi İlmi Mustalahi'l-Hadis*, Beyrut, 1405/1985, s. 83.

¹¹³ el-İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 472; ayrıca bkz., es-Sehavi, Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman, *Fethu'l-Muğîs*, Beyrut, 1403/1982, I/316; et-Tehânevî, Zafer Ahmed el-Osmânî, *Kavâid fi Ulûmi'l-Hadis*, nşr., Abdulfettâh Ebû Ğudde, Beyrut, 1392/1972, s. 216.

¹¹⁴ ez-Zehabî, *Zikru men Yu'temed Kavluhu*, s. 179.

¹¹⁵ ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/183; ayrıca bkz., a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

¹¹⁶ es-Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman, *el-Mütekelimün fi'r-Ricâl*, thk., Abdulfettâh Ebû Ğudde, (*Erbau' resâil fi Ulûmi'l-Hadis* içerisinde) Mektebetu'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, Haleb, trs., s. 100. es-Sehâvî, bu ifadeleri, ez-Zehabî'den aynen iktibas etmiş olmalıdır. Krş., ez-Zehabî, *Zikru men Yu'temed Kavluhu*, s. 180.

Ebü'l-Muzaffer es-Sem'ânî, Yahyâ b. Saîd ve onun gibi hadis münekkitlerini 'adam sarrafi' diye nitelendirir. O, eserinin hadis tenkidinden bahsettiği bir yerinde, bu işte ön plana çıkan bazı şahsiyetleri saydıktan sonra Yahyâ b. Saîd, Abdurrahman b. Mehdî, İbnu'l-Mubârek ve Vekî'i de zikrettikten sonra şöyle der: "İşte bunlar ve bunlar gibileri *hadis tenkât ehli* ve *adam sarrafıdırlar*. Bu ilimde onlara başvurulur ve bu dalda ilimde öncülük onlara intikal etmiştir."¹¹⁷

7. Hadis Usûlü İle İlgili Bazı Görüşleri

Yahyâ b. Saîd'in hadis ilmiyle ilgili görüşlerini doğrudan öğrenebileceğimiz bir eseri elimizde mevcut değildir. Yahyâ b. Saîd'in hadisleri yazdığı ve hatta eser telif ettiği çeşitli kaynaklarda ifade ediliyorsa da, onun herhangi bir eserinin günümüze ulaştığı bilinmemektedir. ez-Zehebî Yahyâ b. Saîd için '*onun Duafâ'ya dair bir kitabı vardır, ama ben onu görmedim*'¹¹⁸ demektedir. Kâtib Çelebi¹¹⁹ ve ona dayanarak ez-Ziriklî¹²⁰, onun *Kitâbu'l-Meğâzî* adında bir eseri olduğunu söylemekte ise de, ulaşılabildiğimiz başka hiçbir kaynakta bu tür bilgiye rastlayabilmemiş değiliz. Dolayısıyla onun hadis usûlü ile ilgili görüşlerini doğrudan öğrenebileceğimiz bir eserine sahip değiliz. Ancak bununla birlikte değişik kaynaklardan onun hadis ilmiyle ilgili bazı görüşlerini bir araya getirme imkanına sahibiz.

İlgili başlık altında da ele aldığımız gibi, Yahyâ b. Saîd el-Kattân âbid ve zâhid bir muhaddistir. Ancak buna rağmen onun, devrin sûfilere diyebileceğimiz kimselerin hadis rivâyetine hiç güvenmediğini görmekteyiz. Yahyâ el-Kattân'ın bu konuyla ilgili olarak şöyle dediği rivâyet edilir: "Sâlih kimseleri hadisde olduğu kadar hiçbir şeyde yalancı görmedik."¹²¹ Yahyâ el-Kattân'ın bu ifadeleri ile ilgili olarak İbn Ebî Attâb'ın şöyle dediği nakledilir: "Ben Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın oğlu Muhammed'e mulâkî oldum ve kendisinden bunu sordum; babasından naklen şöyle dedi: Hayır ehlini hadisde olduğu kadar hiçbir şeyde yalancı göremezsin."¹²² İmam Muslim, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın bu sözlerini yorumlayarak şöyle demektedir: "Yahyâ b. Saîd el-

¹¹⁷ es-Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr, *Kavâtu'l-Edille fi'l-Usûl*, thk., Muhammed Hasen İsmail eş-Şâfiî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1997, s. 369.

¹¹⁸ ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmî'n-Nubelâ*, IX/183; ayrıca bkz., a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/470.

¹¹⁹ Kâtib Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn*, I/1460.

¹²⁰ ez-Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm Kâmûsu Terâcimi li Eşhuri'r-Ricâli ve'n-Nisâi mine'l-Arabi ve'l-Musta'rabîn ve'l-Müstesrikîn*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, IX. bsk., Beyrut, 1990, VIII/147.

¹²¹ Muslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *es-Sahîh*, thk., Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Beyrut, 1983, Mukaddime, I/17; el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali, *el-Câmi' li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi*, thk., Mahmûd et-Tahhân, Mektebetu'l-Maârif, Riyad, 1403, I/139; a. mlf., *Târîhu Bağdâd*, II/98; İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî, *et-Temhîd*, Vizâratu Umûmi'l-Evkâf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, thk., Mustafa b. Ahmed el-Alevî-Muhammed Abdulkebîr el-Bekrî, el-Mağrib, 1387, I/52; el-Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ b. Hammâd, *ed-Duafâu'l-Kebîr*, thk., Abdulmu'tî Emîn el-Kal'âcî, Beyrut, 1404/1984, I/14; İbn Asâkir, *Târîhu Dimesşk*, I/215.

¹²² Muslim, *es-Sahîh*, Mukaddime, I/18.

Kattân, kendileri yalan söylemeyi kasdetmedikleri halde, dillerinden yalan gayr-i ihtiyari çıkarır, demek istemiştir.¹²³ en-Nevevî de, İmam Muslim'in bu ifadelerine şöyle bir yorum getirmektedir: "Muslim'in 'kendileri yalan söylemeyi kasdetmedikleri halde, dillerinden yalan gayr-i ihtiyari çıkarır' sözünün mânâsı şudur: Bu kimseler ehl-i hadisin mesleğiyle (yani hadis ilmiyle) meşgul olmadıkları için, rivâyetlerinde hatalar olur, onlar bu hataları bilmezler, rivâyet ettikleri sözün yalan olduğunu da bilmezler."¹²⁴

Yahyâ el-Kattân'ın isnada son derece önem verdiği ve bu hususla ilgili olarak şöyle dediği nakledilir: "Hadise değil, isnadına bakınız. Eğer isnad sahih ise (mesele yok demektir), eğer isnad sahih değilse hadis sizi aldatmasın."¹²⁵

Çağının genel anlayışına uyarak Yahyâ b. Saîd'in hadislerin mânâ ile rivâyetine sıcak baktığını görüyoruz. Bir hadisin lafzındaki bir harfi soran bir kişiye, Yahyâ b. Saîd el-Kattân şöyle cevap vermiştir: "Elimizde Allah'ın kitabından daha yücesi yoktur. Bunda yedi harf üzere okumaya ruhsat verilmiştir. Böyle olunca mürsel ve maktû' olarak sizlere naklettiğimiz hadis lafızlarında fazla ince eleyip sık dokumayın."¹²⁶

Hadisçilerin çoğunluğu dâîlik yapmayan bid'at ehlinin rivâyet ettikleri hadisleri almışlar ve bunu bir zorunluluk olarak düşünmüşlerdir. Çünkü bid'at ehlinin rivâyetini tamamen terk edilecek olursa, hadislerin bir kısmının terk edilmesi kaçılmazdır. Yahyâ b. Saîd el-Kattân da her bid'at ehlinin rivâyetinin mutlaka terk edilmesi gerektiği görüşüne katılmamaktadır. Nakledildiğine göre, Ali b. el-Medîni, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a, Abdurrahman b. Mehdî'nin "*ben bid'atta reis olan kimselerin hadisini terk ederim*" dediğini ileterek, bu konuda onun görüşünü almak ister. Bunun üzerine Yahyâ b. Saîd gülümser ve 'peki, Katâde'yi ne yapacak, Ömer b. Zerr el-Hemedânî'yi ne yapacak?' der. Yahyâ b. Saîd el-Kattân daha başka kimseler de saydıktan sonra 'Eğer Abdurrahman bunlar gibi bid'at ehlini terk etmişse, bir çok hadisi terk etmiş demektir' diyerek, bid'at ehlinin rivâyetinin adeta bir zorunluluk olduğunu ve bu konuda Abdurrahman b. Mehdî ve onun gibi düşünüenlere katılmadığını ifade etmiş olur.¹²⁷ Ancak burada şu hususa açıklık getirmek yerinde olacaktır. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın rivâyetlerinin kabul edileceğini ifade ettiği bid'atçiler, her ne vasfa sahip olursa olsun genel olarak bütün bid'atçiler değil, yalancılıkla itham edilmeyen ve mezhepleri lehine yalancılığı helal saymayan bid'atçilerdir.¹²⁸ Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın 'Eğer ben sadece razı olduklarımdan hadis rivâyet etmiş olsaydım,

¹²³ Muslim, *es-Sahih*, Mukaddime, I/18.

¹²⁴ en-Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Sahihu Muslim bi Şerhi'n-Nevevî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987, I/94.

¹²⁵ ez-Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/188.

¹²⁶ Ebû Tâlib el-Meklî, *Kütü'l-Kulûb*, Dâru Sâdır, yy., trs., I/177.

¹²⁷ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 128-129.

¹²⁸ İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, s. 64.

sadece beş kişiden hadis rivâyet ederdim'¹²⁹ şeklindeki beyanı da, onun, hadislerin zayi olmaması için hal ve gidişatlarını beğenmediği kimselerden de hadis rivâyet ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ebu'l-Velîd el-Bâcî'nin yorumuna göre, Yahyâ b. Saîd el-Kattân bu sözleriyle, şüphesiz memnûniyetinin en üst noktasını kasdetmiştir. Yoksa onun yetiştirdiği ve kendilerinden hadis aldığı ta'n edilmemiş imamların sayısı, onun zikrettiği sayıdan çok daha fazladır. Çünkü Yahyâ b. Saîd el-Kattân; Mâlik b. Enes, Hişâm b. Urve, İbn Cureyc, Saîd b. Ebî Arûbe, Sufyân es-Sevrî, Şu'be b. el-Haccâc, Sufyân b. Uyeyne, el-Evzâî, Mâmer b. Râşid vb. hadis ilminin büyük imamlarından hadis rivâyet etmiştir.¹³⁰

Burada, Yahyâ b. Saîd el-Katta'nın en meşhur öğrencilerinden olan Ali b. el-Medîni'nin de bid'at ehlinden hadis rivâyeti ile ilgili görüşlerini aktarmanın faydalı olacaktır. O, meseleyle ilgili olarak şöyle demektedir: "Kader görüşü sebebiyle Basra halkını, şiiği benimsemek sebebiyle Kûfe halkını terk edecek olursan kitaplar harab olur (yani hadis elden gider)."¹³¹

Hadisçilerin, âdi sözler söyleyen ve bayağı tarzda konuşan kimselerden nefret ettiği ve böyle kimselerin hadis rivâyetlerini kabul etmedikleri bilinen bir husustur.¹³² Yahyâ b. Saîd el-Kattân da, konuşmalarına dikkat etmeyen ve erdemli bir insanın ağzından çıkmaması gereken kelimeler kullanan kişilerin hadislerini kabul etmeyen muhaddislerdendir. O, en-Nadr b. Mutarrîf'in hadislerini kabul etmemiş ve onun hadisini niçin almadığını ise şöyle izah etmiştir. "en-Nadr'ın 'eğer size rivâyet etmediysem fâhişe çocuğuyum' dediğini duydum; bu sebeple hadisini terk ettim."¹³³

Muhaddislerin, hadis râvîlerinin tenkid edilmesini, bütün yönleri ile hallerinin ortaya konmasını kıybet saymadıkları, aksine bunu dînî bir gereklilik olarak kabul ettikleri bilinmektedir.¹³⁴ Bu mesele ile ilgili olarak Yahyâ b. Saîd el-Kattân şöyle demektedir: "Yalancılıkla itham edilen veya zayıf denen bir râvî hakkında sükût mu edeyim, yoksa halini açıklayayım mı? diye Şu'be (160), Sufyân es-Sevrî (161), Mâlik b. Enes (179) ve Sufyân b. Uyeyne'ye (198) sorduğumda, hepsi de halini açıkla dedi-

¹²⁹ ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/178; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/470; Ebu'l-Velîd el-Bâcî, Suleyman b. Halef b. Sa'd, *et-Ta'dîl ve't-Tecrîh*, thk., Ebû Lubâbe Huseyn, Dâru'l-Livâ' li'n-Neşr ve't-Tevzi', I. bsk., Riyad, 1406/1986, I/285; el-Hâkim en-Neysâbüri, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, *el-Medhal ile's-Sahîh*, thk., Rabi' Hâdî Umeyr el-Medhalî, Muessesetu'r-Risâle, I. bsk., Beyrut, 1404, s. 113.

¹³⁰ Ebu'l-Velîd el-Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-Tecrîh*, I/285-286.

¹³¹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 129; İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, s. 64.

¹³² es-Sâlih, Subhî, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları*, trc., M. Yaşar Kandemir, D.İ.B.Y., Ankara, 1986, s. 56.

¹³³ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 115; el-Ukaylî, *ed-Duafüu'l-Kebîr*, IV/288; İbn Adiy, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adiy el-Curcânî, *el-Kâmil fi Duafüi'r-Ricâl*, Beyrut, 1409/1988, VII/23.

¹³⁴ İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadîs*, s. 389; ayrıca bkz., Kandemir, M. Yaşar, *Mevzû Hadîsler Menşe'i Tamma Yolları Tenkîdi*, D.İ.B.Y., IV. bsk., Ankara, trs., s. 97.

ler.”¹³⁵ Nakledeceğimiz şu ifadeler de Yahyâ b. Saîd’in cerh ve ta’dîl’e bakış açısını ortaya koyar mahiyettedir. Ebû Bekr b. el-Hallâd’ın (240) naklettiğine göre o, Yahyâ b. Saîd el-Kattân’a ‘hadislerini terk ettiğin şu kimselerin, âhirette sana düşman olmasından korkmuyor musun?’ deyince, Yahyâ b. Saîd şöyle cevap verir: “Onların bana düşman olması, ‘yalana karşı niçin hadisimi korumadın?’ diyerek Rasûlullah’ın bana düşman olmasından daha iyidir.”¹³⁶

C. DEĞİŞİK YÖNLERİYLE YAHYÂ B. SAÎD el-KATTÂN

1. Rüyalarda Yahyâ b. Saîd el-Kattân

Abdullah b. Sevvâr b. Abdillâh’tan nakledildiğine göre, birisi rüyasında semaya asılı bir yazı (kitab) görür. Yazıyı okuduğunda, orada şöyle yazıldığını görür: ‘Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu, Allah’ın Yahyâ b. Saîd el-Ahvel’e eman yazısıdır.’¹³⁷ Buna benzer diğer bir rüya rivâyetinde ise Zübeyr b. Nuaym’ın şöyle dediği nakledilir: “Yahyâ b. Saîd’i rüyamda gördüm, üzerinde bir gömlek vardı. İki omuzu arasında şöyle yazılı idi: ‘Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu, Azîz ve Hakîm olan Allah katından, Yahyâ b. Saîd el-Kattân’ın cehennemden azad olduğunu gösteren bir eman yazısıdır.’”¹³⁸ Yine rivâyet edildiğine göre, bir adam Yahyâ b. Saîd’i vefâtından yirmi yıl önce rüyasında görür ve adama ‘Yahyâ’yı kıyamet gününde Allah’ın emanı ile müjdele’ denir.”¹³⁹

Yahyâ b. Saîd’in en meşhur talebelerinden biri olan Ali b. el-Medîni’nin şöyle dediği nakledilir. “Yahyâ b. Saîd’i rüyada görmeyi arzu edip duruyordum. Karanlık bir gecede namaz kıldım, sonra vitri kıldım ve divanıma yaslandım. Derken Hâlid b. el-Hâris’i rüyamda gördüm, ayağa kalktı, ona selam verdim ve kucakladım. Sonra ona ‘Rabbın sana nasıl muamele etti?’ diye sordum. O, ‘iş çetin olmasına rağmen Rabbim beni bağışladı’ dedi. Ben ‘Muâz nerede?, hadis’de senin izcin idi’ dedim. O, ‘habsedilmiştir’ dedi. ‘Yahyâ b. Saîd el-Kattân ne yaptı?’ dediğimde, ‘semanın ufkunda parlayan yıldızı nasıl görüyorsak, onu da öylece görüyoruz’ dedi.”¹⁴⁰

¹³⁵ Muslim, *es-Sahih*, Mukaddime, I/17; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh v’t-Ta’dîl*, II/23; el-Hatîbu’l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 43. İbn Abdilber, bu sözü Abdurrahman b. Mehdi’ye nisbet eder. Bkz., İbn Abdilber, *et-Temhid*, I/47.

¹³⁶ el-Hatîbu’l-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 44; İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli’t-Tirmizî*, s. 133; İbnu’s-Salâh, *Ulûmu’l-Hadis*, s. 389; es-Suyûtî, *Tedribu’r-Râvî*, II/321.

¹³⁷ el-Hatîbu’l-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, XIV/142.

¹³⁸ el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/341; ayrıca bkz., ez-Zehabî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/184; a. mlf., *Târihu’l-İslâm*, 191-200 olayları/468.

¹³⁹ el-Hatîbu’l-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, XIV/142; el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/342; ayrıca bkz., ez-Zehabî, *Tezkiratu’l-Huffâz*, s. 300; *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/181; a. mlf., *Târihu’l-İslâm*, 191-200 olayları/469; İbn Hacer, *Tezhibu’t-Tezhib*, XI/192-193.

¹⁴⁰ el-Mizzî, *Tezhibu’l-Kemâl*, XXXI/342; ayrıca bkz., ez-Zehabî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, IX/187; a. mlf., *Târihu’l-İslâm*, 191-200 olayları/471; İbn Hacer, Şihâbüddîn Ebu’l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî; *Tezhibu’t-Tezhib*, XI/192-193; İbnu’l-Cevzî, *Sifatu’s-Safve*, III/367.

2. İtikâdî Görüşü

ez-Zehabi'nin naklettiğine göre, Ebû Kudâme es-Serahsî, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın şöyle dediğini duymuştur: "Yetiştığım bütün insanlar 'iman, söz ve ameldir, artar ve eksilir' görüşünde idiler. Bu kimseler Cehmiye'yi tekfir ediyorlar* ve Ebû Bekir ile Ömer'i fazilet ve hilâfet konusunda (Ali'ye) önceliyorlar idi."¹⁴¹ el-Lâlekâî de Yahyâ b. Saîd'i 'iman, söz (kavl) ve ameldir' diyenler arasında sayar.¹⁴² Yahyâ b. Saîd el-Kattân, 'bize göre, kader, ilim ve kitab aynı mânâdadır' der. Oğlu Muhammed, Yahyâ b. Saîd'e 'günahlar takdir edilmekte midir?' diye sorduğunda o 'evet' diye cevap verir.¹⁴³

Yahyâ el-Kattân'ın Kur'an'ın mahluk olup olmadığı tartışmalarına da girdiğini görmekteyiz. Onun "Kim 'kul huvellâhu ehad' derse o zındıktır' dediği nakledilmektedir.¹⁴⁴ Başka bir rivâyette de Yahyâ b. Saîd'in "Kur'an mahluk değildir, kim Kur'an mahluk derse o kâfirdir" görüşünü savunanlar arasında olduğu zikredilir.¹⁴⁵ Yahyâ b. Saîd'in "Kur'an mahluktur" diyenler hakkında fetvâ verenler arasında gösterilmesi, onun bu fikri sadece benimsemediği, benimsemenin yanı sıra ısrarlı bir biçimde savunuculuğunu da yaptığını göstermektedir.¹⁴⁶ Bu bağlamda Yahyâ b. Saîd'in "Kur'an mahluktur" diyen kimsenin, vefât eden müslüman bir yakınına mirasçı olmayacağı ve kendisine de mirasçı olunamayacağı yönünde fetvâ verdiği zikredilir.¹⁴⁷ Ayrıca Yahyâ b. Saîd'in imanda istisnâ görüşünü savunduğu nakledilir.¹⁴⁸

Bu görüşler onun *ashâbu'l-hadîs*'e mensup olduğunu göstermektedir. Onun *ashâbu'l-hadîs*'ten olduğunu ifade eden daha açık rivâyetler de vardır. Nakledildiğine

• Cehmiye'nin tekfiri ile ilgili bu görüş için ez-Zehabi'nin *Siyer*'inin dokuzuncu cildini tahkik eden Kâmil el-Harât şu yorumu yapar: "Bu, övgüye lâyık olmayan aşırı bir görüştür, selef ve halef'ten cumhûr-u ulemâ bu görüşe muvâfakat etmemiştir. Cehmiye nasıl tekfir edilir? -ki, onlar mu'teziledir-, Sahihân ve onların dışındaki diğer hadis kitaplarında hadis imamları onlardan pek çok hadis rivâyet etmişlerdir." Bkz., ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/179, I. dipnot.

¹⁴¹ ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/179; ayrıca bkz., a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/469; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ*, VIII/381.

¹⁴² el-Lâlekâî, *Şerhu'l-tikâdi Ehli's-Sünne*, IV/832.

¹⁴³ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ*, VIII/381.

¹⁴⁴ ez-Zehabî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, s. 298; a. mlf., *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/182; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/469; Ebû Nuaym el-İsfahânî, VIII/381.

¹⁴⁵ el-Lâlekâî, *İ'tikâdu Ehli's-Sunne*, I/280. Bu konuda ayrıca bkz., Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu's-Sunne*, thk., Muhammed b. Saîd el-Kahtânî, Dâru İbni'l-Kayyum, I. bsk., ed-Demmâm, 1406, II/396.

¹⁴⁶ el-Lâlekâî, *İ'tikâdu Ehli's-Sunne*, II/313. el-Lâlekâî, 'سِيَاق مَا رَوَى عَنْ مَنْ أَقْبَى فِي مَنْ قَالِ الْقُرْآنَ مَخْلُوقٌ' şeklinde açtığı bir başlık altında Yahyâ'yı da zikreder.

¹⁴⁷ el-Lâlekâî, *İ'tikâdu Ehli's-Sunne*, II/319.

¹⁴⁸ Ebû Bekr el-Hallâl, Ahmed b. Muhammed b. Hârûn, *es-Sunne*, thk., Atiye ez-Zehrânî, Dâru'r-Râye, I. bsk., Riyad, 1410, III/595.

göre Sufyân es-Sevrî (161) Mekke'de geçim sıkıntısına düşüncü Basra'ya göçer ve Yahyâ b. Saîd'in evinin yakınında bir ev kiralar. Ev sahiplerine civarda *ashâbu'l-hadîs*'ten kimse olup olmadığını sorduğunda, ona Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın olduğunu söylerler. es-Sevrî, Yahyâ'yı çağrılmalarını ister. Yahyâ, gelince es-Sevrî ona 'altı (veya yedi) gündür buradayım' der. Bunun üzerine Yahyâ onu kendi evinin hemen yanına nakleder ve kendi evi ile onun oturduğu yer arasına bir kapı açar. Basra'lı muhaddisler gelerek es-Sevrî'ye selam verirler ve ondan hadis dinlerler.¹⁴⁹

Genelde *ashâbu'l-hadîs*'in ve ehl-i sünnet'in, özelde ise Hanbelîlerin itikadî görüşlerinin derlenmesi ve tesbit edilmesi hususunda önemli bir yere sahip olan el-Lâlekâî, *İ'tikâdu Ehli's-Sünne* adlı eserinde, doğru yola hidayet etme ve sünnet'te imam olanlar başlığı altında Yahyâ b. Saîd'e de yer verir.¹⁵⁰ Çağdaş araştırmalarda da Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın *ashâbu'l-hadîs*'ten olduğu tespiti yapılmaktadır.¹⁵¹

İbn Kuteybe (276) *el-Maârif*'inin bir yerinde, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ı *ashâbu'l-hadîs* arasında sayarken¹⁵², eserinin başka bir yerinde, itikadî fırkalar ve bu fırkalara mensup kimseler hakkında bilgi verdiği yerde, 'Şia' diye açtığı bir başlık altında bazı isimler saymakta ve bu arada Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ı da zikretmektedir.¹⁵³ Ancak İbn Kuteybe orada sıraladığı bu şahısların hangi görüşlerinden dolayı Şîî oldukları veya bu nitelemenin ithamdan öteye gitmeyen bir varsayım olup olmadığı yönünde hiçbir açıklama yapmamakta, sadece bazı isimleri zikretmekle yetinmektedir. Biz, ulaşabildiğimiz başka hiçbir kaynaktan Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Şîî olduğu veya Şîî olmakla itham edildiği yönünde bir bilgiye rastlamadık. Bu nedenle İbn Kuteybe'nin verdiği bu bilginin ihtiyatla karşılanması gerektiğini söylemek yerinde olur.

3. Fıkhi Yönü

Târihçi el-Ya'kubî (284), halife Me'mûn döneminin fakihlerini sayarken Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ı da zikreder.¹⁵⁴ el-Hâkim en-Neysâbü'rî ise, Yahyâ b. Saîd el-

¹⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI/373.

¹⁵⁰ el-Lâlekâî, *İ'tikâdu Ehli's-Sunne*, V/44.

¹⁵¹ Kutlu, Sönmez, *İslâm Düşüncesinde İlk Gelenekçiler Hadis Taraftarlarının İman Anlayışı Bağlamında Bir Zihniyet Analizi*, Kitâbiyât Yay., Ankara, 2000, s. 51; Gürler, Kadir, *Ehl-i Hadîsin Düşünce Yapısı İlk Dönem Ehl-i Hadîs Örneği*, Emin Yay., Bursa, 2007, s. 147 ve 301.

¹⁵² Bkz., İbn Kuteybe ed-Dîneverî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim, *el-Maârif*, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1407/1987, s. 287. İbn Kuteybe burada (و من اصحاب الحديث) şeklinde açtığı başlık altında, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'la ilgili olarak sadece şu bilgiyi verir: 'يحيى بن سعيد القطان: يكنى أبا سعيد و توفي بالبصرة سنة ثمان و تسعين و مائة.'

¹⁵³ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 341. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, İbn Kuteybe burada (الشيعة) diye açtığı başlık altında, sadece Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın ismini zikreder.

¹⁵⁴ el-Ya'kubî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Cafer b. Vehb, *Târihu'l-Ya'kubi*, Dârü Sâdir, Beyrut, 1412/1992, II/443.

Kattân'ı, özellikle de *fikhu'l-hadis*'i çok iyi bilen fakihler arasında sayar.¹⁵⁵ ez-Zehebî, onun furû meselelerde nass bulamadığı zaman Hanefî mezhebine göre amel ettiğini ifade etmektedir.¹⁵⁶ Diğer taraftan el-Kuraşî de Yahyâ b. Maîn'e dayandırdığı bir rivâyete atfen onun Ebû Hanîfe'nin kavli ile fetvâ verdiğini ifade etmektedir.¹⁵⁷ Nitekim İbn Maîn, Yahyâ b. Saîd'in "Ebû Hanîfe'nin görüşünü güzel bulduk ve onunla fetvâ verdik" dediğini nakleder.¹⁵⁸ Zâhid el-Kevserî de, Yahyâ b. Saîd'i Hanefî mezhebine mensup büyük hadisçiler arasında sayarken, ez-Zehebî'nin ve el-Kuraşî'nin bu ifadelerine dayanmıştır.¹⁵⁹

Ancak bununla birlikte Yahyâ b. Saîd'in rey aleyhtarı rivâyetlerin râvî zincirinde yer aldığını da görmekteyiz. Meselâ bu rivâyetlerin birisinde Abdullah b. Mes'ûd'un 'âlimler gidiyor, geriye kendi reyleriyle görüş beyan eden kimseler kalıyor' dediği; eş-Şa'bî'nin ise 'Allah eraeyte (bu konuda ne reyde bulunursun/bu konuda ne dersin?) diyenlere la'net etsin!' dediği nakledilir. Bu rivâyetin isnad zincirinde Yahyâ el-Kattân da vardır.¹⁶⁰

Diğer taraftan Ali b. el-Medîni'nin ifadesine göre Yahyâ b. Saîd; Sufyân es-Sevrî'nin (161) mezhebinden idi ve Abdullah b. Mes'ûd'un ashâbının görüşlerine uymakta idi.¹⁶¹ Tesis ettiği mezhep, hicrî 500 yılına kadar Horasan'da yaşayan Sufyân es-Sevrî'nin ise rey'e muhalif olduğu, bu nedenle de Ebû Hanîfe ile aralarının pek iyi olmadığı bilinmektedir.¹⁶² Ali b. el-Medîni, onun Sufyân es-Sevrî'nin ashâbının en sağlamı olduğunu söyler.¹⁶³

Ayrıca Yahyâ b. Saîd'in eş-Şâfiî'ye de büyük bir değer atfettiğini görmekteyiz. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın İmam eş-Şâfiî için 'kendi asrında muhaddislerin imamı' dediği ve kırk yıldır namazlarında eş-Şâfiî için duâ ettiğini söylediği nakledilir. Ayrıca Yahyâ el-Kattân'a eş-Şâfiî'nin *er-Risâles*'i takdim edildiğinde, eş-Şâfiî için 'ondan

¹⁵⁵ el-Hâkim en-Neysâbüri, *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis*, s. 67.

¹⁵⁶ ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/176. (...وكن في الفروع على مذهب أبي حنيفة فيما بلغنا إذا لم يجد النص...)

¹⁵⁷ el-Kuraşî, *el-Cevâhiru'l-Mudhiyye*, III/587. 'قال يحيى بن معين: كان يفتي بقول أبي حنيفة.' Yahyâ b. Maîn'den gelen bu rivâyete İbn Asâkir de yer vermektedir. Bkz., İbn Asâkir, *Târihu Dimesşk*, 63/76.

¹⁵⁸ İbn Maîn, Yahyâ, *Yahyâ b. Maîn ve Kitâbuhu't-Târih*, nşr., Ahmed Muhammed Nûr Seyf, Mekke, 1399/1979, I/374.

¹⁵⁹ el-Kevserî, Muhammed Zâhid, *Hanefî Fıkhnın Esasları*, çev. Abdulkadir Şener-Cemal Sofuoğlu, TDVY., Ankara, 1991, s. 53.

¹⁶⁰ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd, *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, thk., Komisyon, Mısır, 1404, VI/218.

¹⁶¹ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, I/234. '...كن يذهب مذهب سفين الثوري و أصحاب عبد الله بن مسعود.' , ayrıca bkz., İbn Mende, *Şurûtu'l-Eimme*, s. 91.

¹⁶² Keskiöglü, Osman, *Fıkah Tarihi ve İslâm Hukuku*, DİB Yay., Ankara, trs., s. 137.

¹⁶³ İbn Ebî Hâtim, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, I/247.

daha akıllısını ve fakihini görmedim' dediği de gelen rivâyetler arasındadır.¹⁶⁴ eş-Şâfiî'nin de Yahyâ b. Saîd el-Kattân için takdirkar ifadeleri vardır. eş-Şâfiî'nin onun hakkında 'bu işte (hadis ilminde) onun bir benzerini bilmiyorum' dediği nakledilir.¹⁶⁵

Ahmed b. Hanbel'den nakledildiğine göre o, Yahyâ b. Saîd'in şöyle dediğini duymuştur: "Eğer bir kimse bütün ruhsatlarla amel ederse, (mesela) semâ konusunda Medînelilerin görüşü ile, nebîz konusunda Kûfelilerin görüşü ile, mut'a konusunda ise Mekkelilerin görüşü ile fetvâ verirse, fâsık olur."¹⁶⁶

4. Zühd ve Takvâsi

Ebû Nuaym el-İsfahânî (430), zâhid ve sûfilere dâir eseri *Hilyetu'l-Evliyâ*'sında, Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî (597) de, Ebû Nuaym'ın söz konusu eserinin bir nevi ihtisarı sayılan *Sıfatu's-Safve*'sinde Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a da yer verirler. Ebû Nuaym, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ı, Abdurrahman b. Mehdî ile birlikte zikreder ve bunların zâhidlik yönlerine işaret ettikten sonra; din hakikatlerini iyi bildiklerini, hadis konusunda münekkid olduklarını ve bid'at ehline karşı müsâmahasız olduklarını özellikle vurgular.¹⁶⁷

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın torunu Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ'dan nakledildiğine göre o, dedesi Yahyâ'nın şaka yapmadığını, kahkaha ile değil tebessümle güldüğünü, onu kahkaha ile gülerken asla görmediğini söylemektedir. Ayrıca torunu, dedesinin asla hamama gitmediğini, gözlerine sürme çekmediğini, saçlarını yağlamadığını, ancak güzel bir boya ile boyadığını bildirmektedir.¹⁶⁸

Nakledildiğine göre Yahyâ el-Kattân, her gün akşam ile yatsı arasında Kur'an'ı hatmederdi. Yahyâ b. Maîn, yirmi yıl boyunca Yahyâ el-Kattân'ın her gece Kur'an'ı hatmettiğini söylemektedir. Ayrıca Yahyâ el-Kattân'ın kırk yıl boyunca zeval vaktine kadar mescidden çıkmadığı ve asla cemâati kaçırmadığı da nakledilmektedir.¹⁶⁹ Ancak Yahyâ el-Kattân'ın her gün akşam ile yatsı arasında Kur'an'ı hatmettiğini bildiren

¹⁶⁴ en-Nevevî, Muhyiddin Yahyâ b. Şeref, *Tehzibu'l-Esmâ*, I/79; ayrıca bkz., el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali, *el-İhticâc bi's-Şâfiî*, thk., Halil İbrahim Molla Hâtur, el-Mektebetu'l-Eseriyye, Pakistan, trs., s. 55; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI/20, 81; ayrıca bkz., İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 51/325.

¹⁶⁵ el-Kazvînî, *Kitâbu'l-İrşâd*, I/237.

¹⁶⁶ Âlu İbni Teymiye, *el-Musevvede fi Usûli'l-Fıkh*, thk., Muhammed Muhyiddin Abdülhâmid, Kahire, ts, s. 458. ez-Zerkeşî ise bu görüşü doğrudan Ahmed b. Hanbel'e atfeder. Bkz., Bedruddin Muhammed b. Bahâdir b. Abdillâh, *el-Bahru'l-Muhît fi Usûli'l-Fıkh*, nşr., M. Muhammed Tâmir, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1421/2000, VIII/270.

¹⁶⁷ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ*, VIII/380.

¹⁶⁸ İbn Ebî Hâtîm, *Takdimetu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, I/250; el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/140-141; el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXI/340; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/179, 180; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/466.

¹⁶⁹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/141-142; el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXI/339-340; ayrıca bkz., ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/179, 181; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/466, 468; İbnu'l-Cevzî, *Sıfatu's-Safve*, III/366; en-Nevevî, *Tehzibu'l-Esmâ*, II/450.

rivâyetleri ihtiyatla karşılamak gerekir. Zira Kur'an'ı ne kadar hızlı okursa okusun, bir insanın bu kadar kısa bir süre zarfında Kur'an'ı hatmedebileceğini imkan dahilinde görmek, biraz zor görünmektedir. Fakat bu yöndeki rivâyetleri, onun Kur'an'la çok meşgul olduğuna, Kur'an'ı çok okuduğuna hamletmek mümkündür.

Muhammed b. Beşşâr Bundâr (252), Yahyâ el-Kattân hakkında 'yirmi yıldan fazla ona gidip geldim, asla Allah'a bir isyanı olduğunu sanmıyorum' demiştir.¹⁷⁰

Yahyâ b. Saîd'in Kur'an kırâatından çok etkilendiği, hatta yanında Kur'an okunduğu zaman bayılıp yere düştüğünü bildiren pek çok rivâyet vardır. Bunlardan bazılarını nakletmek istiyoruz. Yahyâ b. Maîn'in rivâyet ettiğine göre, Ebû Hayseme Zühre b. Harb şöyle demiştir: "Biz Yahyâ b. Saîd el-Kattân ile beraberken, yanımıza Muhammed b. Saîd et-Tirmizî geldi. Yahyâ el-Kattân ona '(Kur'an) oku' dedi. O, Kur'an okumaya başlayınca Yahyâ el-Kattân bayıldı, hatta öyle ki insanlar onu taşımak zorunda kaldılar".¹⁷¹ Bu rivâyetin daha ayrıntılı bir şekilde, Kur'an okuyan şahıs olan Muhammed b. Saîd et-Tirmizî'nin kendi ağzından da nakledildiğini görmekteyiz. O, bu hadiseyi şu şekilde anlatmaktadır: "Hadis yazmak için Basra'ya gelmiştim, Yahyâ b. Saîd el-Kattân yüksek bir yerde oturmakta idi. Ashâbu'l-hadis birer birer onun önünden geçiyor, o da her bir insana bir hadis rivâyet ediyordu. Ben de bir şey sormak için ona yaklaştım. Bana 'yukarı çık, bir sureden hızlı bir şekilde oku' dedi. Ben 'izâ zülzilet...' diye okumaya başlayınca, Yahyâ baygın bir şekilde yere düştü."¹⁷² Nakledildiğine göre, Yahyâ b. Saîd'in yanında Kur'an okunduğu zaman baygın bir şekilde yere düşer ve yüzü yere çarpardı.¹⁷³ Hatta onun bir keresinde bu şekilde Kur'an kırâatından etkilenip bayıldığında, baygınlığının beş vakit namaz geçirecek kadar sürdüğü rivâyet edilir.¹⁷⁴

Ali b. el-Medîni'den nakledildiğine göre, bir gün mescidde Yahyâ b. Saîd ile beraberken çıkıp onun evine gelirler. Evin kapısına vardıklarında Yahyâ orada bulunanlardan er-Rûbî adındaki şahsa 'oku' der. O şahıs Kur'an okumaya başlayınca Yahyâ'nın durumu değişmeye başlar. er-Rûbî, ed-Duhân sûresinden okumaktadır ve "Şüphesiz (hakka bâtildan ayıran) hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı gündür." meâlindeki 40. âyete gelince, Yahyâ çığlık atarak kendinden geçer ve bayılır. Yakınında bulunan kapı sırtına çarpar ve belkemiğinden yaralanır, yaradan kanlar akmaya başlar. Kadınlar bağışmaya başlarlar. Yanında bulunanlar dışarı çıkarlar. Bir müddet sonra kendine gelince, yanına girerler. Bu esnada Yahyâ yatağında uyumakta-

¹⁷⁰ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/142; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/340; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/178; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/466.

¹⁷¹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/142; ayrıca bkz., ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/466.

¹⁷² ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/187.

¹⁷³ ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/180; ayrıca bkz., a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/466.

¹⁷⁴ İbn Kudâme el-Makdisî, Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Dâru'l-Fikr, I. bsk., Beyrut, 1405, X/178.

dır ve sürekli olarak “*Şüphesiz (hakka bâtıldan ayıran) hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı gündür.*” meâlindeki ayeti tekrar edip durmaktadır. Vefât edene kadar Yahyâ'nın bu yarası iyileşmez.”¹⁷⁵

D. VEFÂTI

Biyografisine yer veren kaynakların büyük çoğunluğunun verdiği bilgiye göre, Yahyâ b. Saîd el-Kattân hicrî 198 yılında Basra'da vefât etmiştir.¹⁷⁶ Ancak nadir de olsa bazı kaynaklar Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın vefât tarihi olarak hicri 194 yılını zikrederler. Mesela Ali b. el-Hafîb (809)¹⁷⁷ ve Kâtib Çelebi, onun vefât tarihi olarak 194 yılını vermektedir.¹⁷⁸ Ancak ulaşabildiğimiz başka hiçbir kaynak, onun vefât tarihi olarak 194 yılını zikretmez. Meşhur muhaddis Osman b. Ebî Şeybe'nin oğlu Muhammed, Ali b. el-Medîni'nin şöyle dediğini nakleder: “Hicrî 198 yılın Rabîu'l-evvel ayında Yahyâ b. Saîd'e ‘kaç yaşındasın?’ diye sorduğumda bana şöyle dedi: ‘Bir veya iki ay sonra yetmiş yaşımı tamamlayıp yetmiş bir yaşına gireceğim.’ Yine bu rivâyette Yahyâ el-Kattân'a ‘hangi yıl doğdun?’ diye sorulduğunda onun ‘hicrî 120 yılının başlarında’ diye cevap verdiği nakledilir.¹⁷⁹ Yine bu kaynaklarda meşhur muhaddis Sufyân b. Uyeyne (198) ile Yahyâ el-Kattân'ın en tanınmış öğrencilerinden olan Abdurrahmen b. Mehdî'nin de bu yıl vefât ettiği bildirilir.¹⁸⁰ Ancak Ahmed b. Nadr'dan nakledilen bir haberde her ne kadar Abdurrahman b. Mehdî'nin Yahyâ el-

¹⁷⁵ ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/183-184; ayrıca bkz., a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/467; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ*, VIII/382; İbnu'l-Cevzî, *Sıfatu's-Safve*, III/366.

¹⁷⁶ el-Buhârî, Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm, *Kitâbu't-Târîhi'l-Kebîr*, tsh. ve tlk., Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî, Haydarâbâd, 1360/1940 (ofset), VIII/276; İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII/293; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/150; el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/143; Ebû Nasr el-Kelebbâzî, Ahmed b. Muhammed b. el-Huseyn el-Buhârî, *Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî*, thk., Abdullah el-Leysî, Dâru'l-Ma'rîfe, I. bsk., Beyrut, 1407, II/793; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X/255; İbnu'l-Esîr, İzzuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Târîh*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1402/1982, VI/301; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/341; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/187; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/471; a. mlf., *el-Iber fi Haberî men Ğaber*, thk., Ebû Hâcir Muhammed es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru'l-Kutubi'l-İlmniyye, Beyrut, trs., I/255; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/192; Halife b. Hayyât, Ebû Amr el-Basrî, *et-Tabakât*, thk., Ekrem Ziyâ Ömerî, Dâru Tayyibe, II. bsk., Riyâd, 1402/1982, s. 225; İbnu'l-İmâd, Abdülhayy el-Hanbelî, *Şezerâtu'z-Zehab fi Ahbâri men Zehab*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1409/1988, I/355; ez-Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, IX. bsk., Beyrut, 1990, VIII/147.

¹⁷⁷ İbnu'l-Hafîb, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Hasen b. Ali, *el-Vefeyât*, thk., Âdil Nuveyhız, Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, II. bsk., Beyrut, 1978, s. 151.

¹⁷⁸ Kâtib Çelebi, Mustafa b. Abdullah Hacı Halife, *Keşfu'z-Zunûn an Esâmi'l-Kutub ve'l-Funûn*, hzl., Şerefettin Yalçkaya-Kilisli Rifat Bilge, Milli Eğitim Bak. Yay., İstanbul, 1972, II/1461.

¹⁷⁹ el-Hafîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/143; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/341.

¹⁸⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X/255; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, VI/301; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/341; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/187; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm*, 191-200 olayları/471.

Kattân'dan dört ay önce vefât ettiği ifade edilmekte ise, el-Hatîb bunun doğru olmadığını, esasen Yahyâ el-Kattân'ın Abdurrahman b. Mehdî'den dört ay önce vefât ettiğini ifade eder.¹⁸¹ Bazı kaynaklar Yahyâ el-Kattân'ın vefâtının hicrî 198 yılının Safer ayında olduğu bilgisine de yer verirler.¹⁸²

Sonuç

Bu çalışmada hadis ilmindeki yerini ortaya koymaya çalıştığımız Yahyâ b. Saîd el-Kattân (198) etbâu't-tâbiîn neslinden olup, hadisin tedvin çağı olarak bilinen hicrî ikinci asrın yetiştirmiş olduğu en tanınmış muhaddislerdendir. Başta Kütüb-i Sitte olma üzere hemen hemen bütün hadis koleksiyonlarında rivâyetleri bulunan Yahyâ b. Saîd; Basra'da doğmuş, hadis eğitimini orada tamamlamış, ilmî faâliyetlerinin büyük bir kısmını orada yürütmüş ve yine orada vefât etmiştir. Ancak onun çağının ilim anlayışına uygun olarak o dönemdeki bazı ilim merkezlerine seyahat ettiğini de öğrenme imkanına sahibiz.

Şu'be b. el-Haccâc ve Mâlik b. Enes gibi, devrinin en tanınmış muhaddislerine öğrencilik etmiş, kendisi de Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medîni ve Yahyâ b. Maîn gibi hadis ilminde isimleri ebedîleşen büyük muhaddislerin hocası olmuştur. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ı hadis ilminde ön plana çıkaran bazı özellikleri vardır. O, Basra'da hadis ilminin sistemleşmesinde çok önemli katkılarda bulunmuş ve öğrencilerini bu iş için teşvik etmiştir. Yahyâ b. Saîd'i şöhrete ulaştıran asıl hususiyeti ise onun cerh ve ta'dîl ilmindeki ihtisası olmuştur. Onun cerh ve ta'dîl ile ilgili sözlerini derleyen ilk muhaddis olduğu zikredilir. Yahyâ b. Saîd, hadislerin tariklerini araştırmış, öğrencilerini rivâyetlerdeki illetleri araştırmaları için teşvik etmiştir. O, cerh ve ta'dilde müteşeddît olarak bilinen münekkittlerdendir. Zayıf râvîleri terk ettiği ve sadece sika kimselerden hadis aldığı rivâyet edilir. Kaynaklarda Yahyâ b. Saîd'in zâhidlik tarafına da vurgu yapılır. Ancak buna rağmen o, zühd ehilinin hadis ilminde yetersiz olduğu kanısındadır. Yahyâ b. Saîd'in hadisleri yazdığı, hatta bu sûrette eserler telif ettiği nakledilmekte ise de, bu gün için elimizde onun herhangi bir eserine sahip değiliz. Bazı kaynaklarda, onun *Meğâzî* ve *Duafâ* konusunda eseri olduğu ifade edilirse de, bu gün için bu eserlerin mevcudiyeti konusunda herhangi bir bilginiz yoktur. Herhangi bir râvî tanıtılırken, elimizde mevcut pek çok râvî tabakâtı, cerh-ta'dîl eseri ve başka tür eserlerde onun görüşlerine yer verilir.

Yahyâ b. Saîd, aynı zamanda çağının fakihleri arasındadır. Onun özellikle de fikhu'l-hadîs'i iyi bildiği söylenir. Yahyâ b. Saîd'in nass bulamadığı zaman Hanefî mezhebine göre fetvâ verdiği nakledilir. Hakkında Şîlik ithamı olsa da, bu asılsız bir yakıştırmadan başka bir şey değildir. Onun ashâbu'l-hadîs'ten olduğu ile ilgili çok açık ve yeterince delil vardır. Yahyâ b. Saîd, ilimle ameli birleştirmiş, uğruna ömrünü

¹⁸¹ el-Hatîbu'l-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/143.

¹⁸² ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX/187; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, VI/301.

adadığı hadislerden sentezlediği bir hayat sürmeye çalışmış ve âlim olsun olmasın, çağındaki herkesin takdirini toplamış, hadis ilminde ismi ebedileşmiş ve şöhreti çağımıza kadar ulaşmış mümtaz bir şahsiyettir.